

**ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ КЎЛОБ
БА НОМИ АБУАБДУЛЛОҲИ РЎДАКӢ**

ВБД: 332+339.7(075.8)

Бо ҳуқуқи дастнавис

РАҲМАТОВ УМЕД РАҶАБОВИЧ

**ТАКМИЛИ МЕХАНИЗМИ МОЛИЯВИИ ТАЪМИНИ
САРМОЯГУЗОРИҲОИ РУШДИ ИҚТИСОДӢ
(ДАР МИСОЛИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН)**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ
номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси
08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

ДУШАНБЕ - 2024

Диссертатсия дар кафедраи молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ:

Файзулло Машраб Қурбоналӣ – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, ректори Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ:

Қодирзода Фарҳод Анвар – доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсент, профессори кафедраи иқтисодиёти ҷаҳони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;

Якубзода Маъруф Садруддин - доктори фалсафа (PhD), аз рӯйи ихтисоси - молия, дотсенти кафедраи молия ва қарзи Донишгоҳи технологии Тоҷикистон;

Муассисаи пешбар:

Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон

Ҳимоя санаи «17» январи соли 2025 соати 13:00 дар ҷаласаи Шӯрои диссертатсионӣ 6D.KOA-014 назди Донишгоҳи давлатӣ молия ва иқтисоди Тоҷикистон баргузор мегардад. Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734067, ш.Душанбе, хиёбони Нахимов 64/14. E-mail: **faridullo72@mail.ru**; телефони котиби илмӣ: +992 935730010.

Бо диссертатсия ва автореферат дар китобхонаи Донишгоҳи давлатӣ молия ва иқтисоди Тоҷикистон ва тавассути сомонаи www.tgfeu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат “_____” _____ соли 2025 тавзеъ шудааст.

**Котиби илмӣ
шӯрои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ**

Убайдуллоев Ф.К.

МУҚАДДИМА

Мубрами мавзуи таҳқиқот. Ташаккул ва рушди иқтисодиёти аксари кишварҳо аз сатҳу дараҷаи тараққиёти иқтисодиёти минтақаҳои ҳудудӣ ва маъмурии онҳо вобастагии мустақим дорад. Дар шароити муносибатҳои рақобатноки иқтисодӣ ҳар як минтақаи ин ва ё он кишвар меҳодад, ки сатҳу дараҷаи зарурии тараққиётро доро бошад. Зеро рушди иқтисодиёти минтақаҳои ҳудудӣ ва маъмурӣ ин дар навбати худ беҳбудӣ ва некуаҳволии зиндагии аҳолии он маҳсуб меёбад. Маълум аст, ки барои фаъолияти самараноки иқтисодиёти минтақаҳои ҳудудӣ ва маъмурӣ сармоягузориҳо нақши калидӣ доранд, аз ҷумла фаъолияти босуботи субъектҳои хоҷагидорӣ ба мавҷудияти сармоягузориҳо ва иҷрои лоиҳаҳои сармоягузорӣ вобаста мебошад. Таҳдидҳои замони нав таҷдиди назар кардани низоми мавҷудаи таъмини сармоягузориҳо, аз он ҷумла истифодаи усулҳои муосири молиякунонии лоиҳаҳои сармоягузориҳо дар асоси менеҷменти сармоягузорӣ ба миён гузоштааст. Яъне, низоми мукамал ва илман асоснокшудаи идоракунии сармоягузориҳо дар ҳама сатҳу дараҷаҳо ба таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти вилоят ё минтақа ва афзоиши самаранокии истеҳсолоти он мусбат арзёбӣ мегардад.

Ҳамзамон барои иҷрои яке аз вазифаи стратегияи давлат - таъмини беҳатарии озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба маводи ғизои босифат имконият фароҳам меояд. Бо ибораи дигар, таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти вилоят ё минтақаи маъмурию ҳудудӣ ба табилии истеҳсолоти хусусияти агросаноатидошта ба истеҳсолоти саноатӣю аграрӣ мусоидат менамояд. Дар ин замина таъмини сармоягузориҳои ҳар як вилоят бо хусусиятҳои хоси худ, омилҳо ва захираҳои нерӯи мавҷудаи сармоягузорӣ фарқ мекунад, ки онҳо дар ниҳояти кор ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар дилхоҳ минтақаҳои ҳудудӣ ва маъмурӣ таъсир мерасонанд. Аз ин рӯ, таҳқиқ ва омӯзиши механизм, хусусиятҳои омилҳои ба таъмини сармоягузориҳои ба тараққиёти иқтисоди кишвари мо ва манотиқи он таъсирбахш аз зумраи масоили илмӣ ба таҳқиқ ниёздошта мебошанд. Зеро норасоии сармоягузориҳо дар ҳама паҳлуҳои ҳаёти иқтисодӣ- иҷтимоии иқтисодиёти вилоятҳои ҷумҳурӣ, аз он ҷумла дар минтақаи Хатлон эҳсос мешаванд. Албатта, камчинии сармоя ба ташаккули фаъолияти соҳибкорӣ, рушди истеҳсолоти рақобатпазир, афзоиши маҳсулоти кишоварзӣю озуқаворӣ, бунёд ва нигоҳдошти ҷойҳои корӣ, таъмини амнияти хӯрокворӣ ва дар умум ба дараҷа ва вазъи иқтисодӣ иҷтимоии зисту зиндагии аҳолии минтақаи Хатлон нақши мустақиму таъсирбахш гузоштааст.

Мувофиқи Стратегияи миллии рушди ҚТ барои давраи то соли 2030 ва барномаи рушди иқтисодию иҷтимоии ҷумҳурӣ барои солҳои 2021-2025 заминаи тараққиёти иқтисодии кишварро бояд афзоиши назарраси сармоягузориҳо ба сектори воқеӣ ва соҳаҳои инфрасохторӣ ташкил диҳад.¹ Зеро ҳаҷми ками андӯшти дохилӣ ва камчинии сармоягузориҳо ба таҷдиду

¹ Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030.- Душанбе, ООО «Контраст». – С.23.

саноатикунони иқтисодиёти кишвар ва манотиқи алоҳидаи он ҳалал ворид месозад. Аз ин лиҳоз, давраи имрӯзаи тараққиёти фаъолияти хоҷагидорӣ нақш ва аҳамияти гузариши соҳаҳои истеҳсолоти моддӣ ва иқтисодиёти вилоятҳо ба модели сармоягузорию рушд афзун мегардад. Иҷрои ин амал ба тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои ҳудудӣ ва маъмурии он, ки ба рушди соҳибқарории истеҳсолӣ, кишоварзӣ ва саноати коркарди ашёи хоми ватанӣ равона шудаанд, алоқаманд буда, ҳамчун самти муҳими тактика ва стратегияи рушди иқтисодиёти манотиқи кишвар баромад мекунад.

Аз ин лиҳоз, таҳқиқоти мазкур ба мақсад ва вазифаҳои тараққиёти иқтисодиёти иҷтимоии кишвар ва вилоятҳои он дар солҳои оянда мувофиқат мекунад ва муҳимияту аҳамияти амалии мавзӯи таҳқиқоти диссертатсиониро инъикос менамояд.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Таҳқиқи масоили сармоягузорӣ ва категорияҳои ба он алоқаманд ҳамеша дар маркази диққати олимони иқтисодчиёни ватанӣ ва хориҷӣ буд. Дар рушди масъалаҳои назарияи сармоя ва сармоягузорӣ донишмандони зерин саҳм гузоштанд: С.Б. Барнес, Г. Бирман, Т. Веблен, Л.Д. Гитман, С. Денисон, М.Д. Чонк, Ч.М. Кейнс, А. Маршалл, Г. Мюрдал, Д. Нейман, П. Самуэлсон, Ч. Тобин, М. Фридман, Д. Хикс, Р.Н. Холт, П.М. Хавранек, У. Шарп, С. Шмидт, С.А. Филин ва диг.

Дар мавриди масоили равандҳои сармоягузорӣ саҳми олимони зерин русро қайд кардан арзанда аст: Бочаров В.В., Бунич П., Валинурова Л.С., Воробев Н.В., Ваганян О.Г., Веретникова О.Б., Головчанская Е.Э., Губанова Е.С., Гускова Н.Д., Денисова Т.П., Иванов В.В., Илинская Е.М., Ищенко Е.О., Казакова О.Б., Матвеев К.Ю., Матвеев Ю.В., Орлова В.Ф., Склярова Ю.М., Хачатуров Т. ва диг.

Муносибатҳои сармоягузорӣ дар иқтисоди ҷумҳурӣ, аз ҷумла дар субъектҳо ва минтақаҳои алоҳидаи он тарафи муҳаққиқони зерин баррасӣ гаштаанд: Р.К. Раҳимов, Т.Н. Назаров, Н.Қ. Қаюмов, Ҳ.У. Умаров, С.Қ. Комилов, Л.Ҳ. Саидмуродзода, Ҳ.Р. Раҳимзода, Қ.Қ. Давлатзода, М.Қ. Файзулло, З.С. Султонов, Х.Р. Улуғхоҷаева, Р.Б. Бердиев, Б.М. Шарифзода, Ш.Қ. Хайрзода, В.А. Розиков ва дигарон.

Ҳамчунин, олимони зерин дар ҷанбаҳои алоҳидаи фаъолияти сармоягузорӣ саҳмгузор мебошанд: Т.Д. Низомова, У.С. Ҳикматов, М.Т. Каримова, Ҳ.Н. Фақеров, Ф.М. Муминова, А.А. Солеҳзода, Ч.Ҳ. Тағоев, Ф.К. Убайдуллоев, А.А. Бобоев, Б.С. Музаффарзода, А.К. Сафоев, У. Шарифов, Ф. Арабов, Ш.М. Баротзода, Т.Т. Файзуллоев, Ш.С. Бақоев, Р.З. Хидиралиев, Т.А. Холов, Ф.Б. Саидахмадов ва дигарон.

Саҳми назарраси олимони мазкур ва асарҳои онҳоро дар назария ва амалияи фаъолияти сармоягузорӣ дар доираи мамлакат, субъектҳо ва соҳаҳои гуногуни иқтисоди миллӣ таъкид карда, бояд қайд намоем, ки мушкилоти таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва субъектҳои он ҳоло ҳам ҷой дошта, ба таври нокифоя таҳқиқ шудааст. Аз он ҷумла мушкилоти

зеринро зикр кардан мумкин аст: омӯзиши хусусиятҳои сармоягузориҳои вилоят, сарчашмаҳо ва методҳои сармоягузориҳо, усулҳои таъмини ташкилии равандҳои таҳия ва иҷрои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар сатҳи вилоятҳо, истифодаи нисбатан самараноки таҷрибаи давлатҳои пешрафта оид ба таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии минтақаҳои маъмурию ҳудудӣ. Инчунин, дар асарҳои илмӣ олимони ватанӣ масъалаҳои дахлдор ба таҳлилу арзёбӣ ва самту роҳҳои муосири тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии вилоятҳою минтақаҳо бо назардошти махсусиятҳои онҳо хеле кам вомехӯранд. Муҳимият ва саривақтӣ будани мушкилоти зикршуда, зарурати ҳалли онҳо дар сатҳи назариявӣ усулӣ ва амалӣ интиҳоби мавзӯ, объект ва предмети таҳқиқотро муайян карда, гузориши мақсад ва вазифаҳои диссертатсияро асоснок кардааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти илмӣ номбурда ба барномаҳои рушди иқтисодӣ-иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои алоҳидаи он, Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи амнияти озуқаворӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2024, бо Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои то солҳои 2030 ва дигар консепсияҳою барномаҳои рушди соҳавӣю байнисоҳавӣю минтақавӣю дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалкунанда алоқамандӣ дорад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Ҳадафи таҳқиқот аз тақвияти асосҳои назариявӣю методологии сармоягузориҳо, таҳия ва асосноккунии маҷмуи дастурамалҳои назариявӣ, усулӣ ва пешниҳодҳои амалӣ оид ба тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудӣ он иборат аст.

Вазифаҳои таҳқиқот. Расидан ба мақсади мазкур гузориш ва ҳалли **вазифаҳои зерини** таҳқиқотро талаб менамояд:

- муайянкунии мафҳум, маъно ва махсусиятҳои категорияи сармоягузорӣ, фаъолияти сармоягузорӣ ва унсурҳои он, механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурӣ ва субъектҳои он;

- омӯзиш ва ошкорсозии махсусиятҳо, қойидаҳо ва омилҳои ба механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурӣ ва субъектҳои маъмурию территориявии он таъсиррасон;

- таҳқиқи вазъи кунунӣ ва баҳодиҳии натоиҷи пиёдабарии тарзу услубҳо ва олоту афзорҳои идораи равандҳо, қору фаъолиятҳо ва фишангу механизмҳои молиякунонии инвеститсияҳои ба тараққиёти иқтисоди ҷумҳурӣ ва субъектҳои маъмурию ҳудудӣ он мусоидат- кунанда;

- дар робита бо қорбариҳои мақомоти давлатӣ ва сектори хусусӣ дар заминаи ҷустуҷӯӣ ва дарёфти роҳҳои ҷалбкунии инвесторҳои хориҷӣ асоснок намудани самтҳои калидии мукамалгардонии механизми таъмини молиякунонии инвеститсияҳои ба тараққиёти иқтисоди ҷумҳурӣ ва субъектҳои маъмурию ҳудудӣ он мувофиқаткунанда;

•бо назардошти корбарихои ҳамчояи сектори хусусӣ ва мақомоти давлатӣ пешбинӣ намудани ҳаҷми сармоягузориҳое, ки барои тараққиёти вилояти Хатлон минбаъд дар фосолаҳои гуногуни вақт зарур мегарданд;

•дар заминаи таҳқиқоту таҳлилҳои анҷомпазируфта коркард намудани тавсияҳои исбот ва санҷидашуда, ки ба мукамалгардонии механизми таъмини молиякунонии инвеститсияҳои ба тараққиёти иқтисоди ҷумҳурӣ ва субъектҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат мекунанд.

Объекти таҳқиқот ин чараёнҳо ва таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва манотиқи маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла ғайолият ва таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти корхонаҳо ва хоҷагиҳои вилояти Хатлон маҳсуб меёбад.

Мавзӯи таҳқиқот шомили муносибатҳои ташкилию иқтисодие мебошад, ки дар раванди ташкилу тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди корхонаҳо ва хоҷагиҳои ҷумҳурӣ, минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон зухур мекунанд.

Фарзияи таҳқиқот аз он бармеояд, ки таҳқиқот ва тақвияти асосҳои назариявӣю методологӣи сармоягузориҳо, таҳия ва асосноккунии маҷмуи дастурамалҳои назариявӣ, усулӣ ва пешниҳодҳои амалӣ оид ба тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва вилоятҳои он ба рушди баҳши воқеии иқтисодиёти кишвар, афзоиши истеҳсоли маҳсулоти ватанӣ, ғанӣ гардидани бозорҳои миллӣ, пайдоиши ҷойҳои нави корӣ ва дар маҷмуъ ба беҳтаршавии сатҳи зиндагии аҳолии ҷумҳурӣ ва минтақаҳои алоҳидаи кишвар мусоидат мекунад.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро таҳқиқотҳои бунёдии илмӣю муҳаққиқони классикӣю илмӣю иқтисодӣ, таҳқиқотҳои донишмандони ватанӣ ва хориҷӣ, аз он ҷумла олимони рус дар баҳши таҳқиқоти макроиқтисодӣ, ҳамчунин таҳқиқотҳо дар соҳаи молия, муомилоти пулӣ ва қарз ташкил медиҳанд.

Асосҳои методологӣи таҳқиқот. Ҳамчун олооти таҳқиқ ҳангоми коркард ва таҳлили рақамҳо **усулҳои** мафҳумию мантиқӣ, монографӣ, ҳисобию конструктивӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣю омӯрӣ истифода шуданд.

Сарчашмаи маълумот. Ба сифати иттилооти аввалия маводи Агентии оморӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамчунин барномаҳои дигари давлатӣ, минтақавӣ ва соҳавӣ оид ба ташаккул ва рушди ғайолияти сармоягузорӣ дар иқтисодиёти вилояти Хатлон истифода бурда шуданд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Кори таҳқиқотӣ дар кафедраи молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ солҳои 2016-2024 анҷом дода шудааст.

Навовариҳои илмӣю таҳқиқот аз рушди дастурҳои назариявӣ, усулӣ, амалӣ ва таҷрибавӣ оид ба ташкилу тақмили механизми молиявии таъмини

сармоягузориҳои рушди корхонаҳои ҷумҳурӣ, минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон иборат буда, муҳимтарини онҳо нуктаҳои зер мебошанд, ки онҳоро диссертант ҳамчун навгониҳои кори илмию таҳқиқотии хеш муаррифӣ намудааст:

- чанбаҳои назариявӣ, бахусус мафҳум, моҳият ва хусусиятҳои сармоягузорӣ ҳамчун категорияи мураккаби иқтисодӣ, ҳамчунин унсурҳои фаъолияти сармоягузорӣ таҳқиқ ва мавқеи онҳо дар шаклгирӣ ва тараққиҳои иқтисодии кишвар ва субъектҳои маъмурию ҳудудии он муайяну муқаррар ва тақвият бахшида шуданд ;

- хусусиятҳои хоси механизми молиякунонии таъмини сармоягузориҳо ва қойидаҳои омилҳои объективии субъективии ба раванги иқтисодии ҷумҳурӣ ва субъектҳои маъмурию ҳудудии он таъсиррасон ошкор ва натиҷагирӣ шуд, ки баҳисобгирии онҳо имконият медиҳад дар мавриди таҳия ва амалигардонии барномаҳо ва лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳо қарорҳои идоракунии асоснок қабул карда шаванд;

- дар асоси таҳлили ҳолати имрӯза, арзёбии ҷамъбасти ва оқибатҳои амалигардонии усулҳо ва фишангҳои идоракунии ҷараёнҳо, фаъолиятҳо ва фишангу механизмҳои молиякунонии инвеститсияҳои ба тараққиҳои иқтисодии ҷумҳурӣ ва субъектҳои маъмурию ҳудудии он мусоидаткунанда натиҷагирӣ шуд, ки ҳолат, тараққи ва истифодаи самараноки иқтидорҳои истеҳсолии корхонаҳо ва хоҷагиҳои ҳар як минтақа, аз ҷумла вилояти Хатлон аз вазъи молиявии онҳо ва мавҷудияту истифодаи самаранокии сармоягузориҳо дар вобастагӣ мустақим қарор дорад;

- самтҳои асосии тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон бо назардошти рушди ҳамкориҳои давлату бахши хусусӣ, роҳҳои ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ва дурнамои таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии минтақаи мавриди таҳқиқ асоснок карда шуданд;

- сармоягузориҳои рушди иқтисодии минтақаи мавриди таҳқиқ бо назардошти истифодаи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар заминаи тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он ва тарҳрезии рушди равандҳои иқтисодӣ дар ҳудудҳои маъмурию ҳудудӣ, бахусус вилояти Хатлон баҳисобгирӣ ва дурнамо шудааст;

- пешниҳодҳо оид ба тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудҳои он, аз ҷумла вилояти Хатлон дар базаи истифодаи таҷрибаи хориҷӣ таҳия ва аз ҷиҳати назариявӣ асоснок карда шудааст ва ин имкон медиҳад, ки низомҳои мавҷудаи сармоягузориҳои минтақаҳо дар асоси истифодаи равишҳои муосир, баландбардории нуфуз ва фаъолиҳои сармоягузориҳои корхонаҳо ва хоҷагиҳои минтақаи мавриди таҳқиқ тақмил дода шаванд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1.Тақвияти муқаррарот оид ба мафҳум, моҳият ва махсусиятҳои категорияи сармоягузорӣ, ҷаъолияти сармоягузорӣ ва унсурҳои он, нақши онҳо дар таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он;

2.Ошкорсозии махсусиятҳо, қоидаҳо ва омилҳои объективӣ ва субъективӣ ба механизми таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он таъсирбахш;

3.Таҳлил, ҳолат ва арзёбии ҷамъбасти натиҷаҳои амалигардонии усулҳои фишангҳои идоракунии ҷараёнҳо, ҷаъолиятҳо ва механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий, аз ҷумла вилояти Хатлон;

4.Самтҳои асосии тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он бо назардошти рушди ҳамкориҳои давлату бахши хусусӣ ва роҳҳои ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ;

5.Пешбиниҳои ҳаҷми сармоягузориҳо (бо назардошти истифодаи лоиҳаҳои муносири сармоягузорӣ), ки дар заминаи муқаммалгардонии механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳо ба тараққиёти устувори иқтисодии ҷумҳурий, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат мекунанд.

6.Пешниҳодҳо ва тавсияҳо оид ба роҳҳои беҳтаргардонии механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон дар заминаи истифодаи таҷрибаи хориҷӣ.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ. Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки натиҷаҳои илмӣ ва пешниҳодҳои дар қори диссертатсионӣ бадастомада барои беҳтаргардонии қори механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон ҳамчун асосҳои усулӣ ва амалӣ хизмат карда метавонанд. Ҳулосаҳои пешниҳодкардаи муаллиф имконият медиҳанд, ки муқаррароти илмӣ оид ба беҳтаргардонии қори механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он тақвият дода шаванд.

Аҳамияти амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ аз он иборат аст, ки натиҷаҳои таҳқиқотро дар субъектҳои хоҷагидорӣ ва мақомоти минтақавӣ маҳаллии ҳокимияти иҷроияи давлатӣ ҳангоми асосноккунии механизми молиявӣ таъмини сармоягузориҳо, ҷалб ва ҷойгиркунонии сармоягузориҳо, ҳамчунин мавриди мониторинги ҷаъолияти сармоягузорӣ дар иқтисодии ҷумҳурий ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлон метавонанд истифода намоянд.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифодаи аниқ ва мақсадноки сарчашмаҳои оморӣ оид ба мушкилоти таҳқиқшаванда, ҳаҷми қалони иттилооти истифодашудаи аввалия тасдиқ карда шудааст ва ин ба унвонҷӯ имконият додаст, ки таҳлили амиқи қоркард ва баҳодиҳии механизми

молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди корхонаҳои ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлонро доир намояд.

Мутобикати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Навоварӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мутобикат мекунад: 2.14. Маблағгузори равандҳои сармоягузорӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ; 3.25. Молияи равандҳои инвеститсионӣ ва инноватсионӣ, афзорҳои молиявии сармоягузорӣ; 4.7. Механизми стратегияи инвеститсионии пасандозҳои аҳоли; 4.8. Рушди муносибатҳои молиявӣ ва қабули қарорҳои молиявии сармоягузорӣ дар ҳоҷагии хонаводагӣ; 5.2. Асосноккунии назариявӣ ва методологии равишҳои арзёбии амвол, сармоя ва сарчашмаҳои ҷалбгардида.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ мустақиман аз тарафи муаллиф сурат гирифтааст. Муқаррароти ба ҳимоя пешниҳодшаванда шахсан аз ҷониби муаллиф таҳия гаштааст. Нақши механизми таъмини сармоягузорӣ дар афзоиши рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудии он, аз ҷумла вилояти Хатлонро муайян карда шудааст. Самтҳои асосии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва вилоятҳои он, аз ҷумла вилояти Хатлонро муқаррар карда шудаанд. Таҳияҳои илмӣ диссертант дар раванди омӯзиш дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдулоҳи Рӯдакӣ ҳангоми омӯзиши курсҳои таълимии «Таҳлили лоиҳаҳои инвеститсионӣ», «Асосҳои молия» ва «Молия, муомилоти пул ва қарз» истифода бурда шуданд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Мухтавои асосии назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар шакли маъруза ва мақолаҳо дар конференсияҳои семинарҳои илмӣ ва илмию амалии аҳамияти байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ дошта дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдулоҳи Рӯдакӣ, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш.Шоҳтемур, Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон дар солҳои 2016-2024 баррасӣ гардидаанд. Муқаррароти алоҳидаи кори диссертатсионӣ дар конференсияҳои байналмилалӣ илмию амалӣ низ қироат ва мавриди қабул гардиданд.

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия дар 23 кори илмӣ муаллиф, аз он ҷумла дар 5 мақолаи дар маҷалла ва нашрияҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷоп расидаанд. Ҳаҷми умумии маводи ҷопшудаи илмӣ аз рӯйи мавзуи диссертатсия 9,6 ҷузъи ҷопиро ташкил медиҳад.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулосаю пешниҳодҳо ва рӯйхати адабиёт иборат аст. Матни кори илмӣ дар 181 саҳифаи компютерӣ ҷоп карда шуда, дорои 31 ҷадвал ва 7 расм ва 14 диаграмма мебошад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддимаи диссертатсия муҳимияти мавзуи таҳқиқот асоснок ва тавсиф шуда, мақсаду вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот муайян

гардида, навгониҳои илмӣ ва аҳаммияти амалии натиҷаҳои бадастоварда мухтасар шарҳ дода шудааст.

Дар боби якум «Асосҳои назариявӣю услубии таҳқиқи механизми молиявӣю таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодӣ» ҷанбаҳои назариявӣю услубии механизми молиявӣю таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодӣ, қоидаҳо ва хусусиятҳои омилҳои ба сармоягузориҳои рушди иқтисодӣ таъсирбахш, таҷрибаи хориҷии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодӣ ва имконоти истифодабарии онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳқиқоти илмӣ қарор дода шуда аст.

Дар адабиёти иқтисодӣ дар мавриди мафҳуми «сармоягузорӣ» чун дигар категорияҳои иқтисодӣ маъноҳои амиқ, шарҳҳои мухталифи зиёд ва ғоҳҳо зидди ҳамдигар мавҷуданд. Нуқтаи назар ва ҳулосаҳои олимони иқтисодшиносон дар муддати солҳои тӯлонӣ вобаста ба мафҳуми сармоягузорӣ тағйиру тақвир ёфтааст, ки ин ҳамарӯза ба ҷашм мерасад. Сармоягузорию дар бисёр тафсириҳо ба гузоштани воситаҳои пулӣ медонанд. Ба шарҳи болозикр пурра розӣ шудан лозим нест, зеро сармоягузорӣ на танҳо воситаҳои пулӣ фаҳмида мешавад, балки дигар дороиҳо ба монанди моликиятҳои манқул ва ғайриманқул, қоғазҳои қиматнок ва дигар арзишҳои қиматнок баромад карда метавонанд, фаҳмида мешавад.

Дар диссертатсия собит шудааст, ки сармоягузорӣ ин гузоштани сармоя ба воситаҳои асосӣ ва гардон дар муҳлати муайяни вақт барои ҳама намуди фаъолияти соҳибкорӣ мебошад, ки мақсади асосии ин ба даст овардани фоида мебошад. Ба ақидаи мо, сармоягузорӣ ин барои ташаккул ва рушд додани фондҳои истеҳсолию ғайриистеҳсолию ва рушди соҳаи иҷтимоӣ аст.

Мақсади истифода намудани сармоягузорӣ дар истеҳсолот аз он иборат аст, ки дастгоҳу таҷҳизотҳо азнавсозӣ гардида, истеҳсоли маҳсулоти баландсифатро бо нархи дастрас дар бозор таъмин менамояд.

Ҳамчунин, афзоиши таъмини ҷойҳои кориро ба вучуд оварда, ба вучуд омадани рақобат байни молистеҳсолкунандагони ватанӣ ва содироти молҳои баландсифатро ба хориҷи кишвар таъмин менамояд. Бо ибораи дигар, моҳияти иқтисодии сармоягузорӣ дар он мебошад, ки соҳибкорон барои мақсади асосии худ, ки ин ба даст овардани фоида мебошад, маблағҳои озоди худро дар бахшҳои муҳими иқтисодиёт мегузоранд. Бо ин восита сармоягузориҳо барои пайдо гардидани ҷойҳои нави корӣ, андозсупорандаи нав ба бучет, камшавии касри бучет, зиёд гардидани пасандозҳо дар бонкҳо, ба зиёд гардидани истеҳсоли мол ва хизматрасонӣ мусоидат менамоянд.

Расми 1. - Мундариҷаи механизми молиявӣ танзим ва ҳавасмандгардонии фаъолияти сармоягузорӣ дар сатҳи вилоят

Сарчашма: Таҳия муаллиф

Тавре ки мо дар сарҳатҳои боло вобаста ба мафҳум ва моҳияти сармоягузориҳо, таъмини сармоягузориҳо назари худро баён доштем, мо аз дар ин қисмати қор оид ба мафҳуми моҳият, мазмун ва таркиби механизми молиявиро низ мавриди таҳқиқот қарор медиҳем. Зеро сармоягузориҳо ба

механизми молиявӣ алоқамандии мустақим доранд. Механизми молиявии идоракунии субъекти хоҷагидорӣ ин системаи унсурҳои ба ҳам алоқаманд мебошад, ки бо ёрии онҳо менечерони молиявӣ оид ба ҷузъҳои алоҳидаи зерсистемаи идорашаванда таъсири мақсаднокро амалӣ менамоянд. Дар кори илмӣ механизми молиявии танзими ҳавасмандии фаъолияти сармоягузориҳо дар вилоят таҳқиқ гардидааст. Таҳқиқ гардидааст, ки ин механизм иборат аст аз унсурҳо, шаклу усулҳои воситаҳои идоракунии захираҳои молиявӣ, методҳои молиявӣ, воситаҳои молиявӣ, фишангҳои молиявӣ, ҳавасмангардониҳои молиявӣ, таҳримҳои молиявӣ, дастгирии иттилоотӣ, ки дар шакли нақшавӣ дар расми 1 тасвир кардем.

Таҳқиқи адабиёти иқтисодӣ нишон медиҳад, ки дар низоми иқтисодиёт механизми молиявӣ ба сатҳи зерин ҷудо мешавад: сатҳи макроиқтисодӣ, мезоиқтисодӣ ва микроиқтисодӣ. **Механизми молиявии сатҳи макроиқтисодӣ** ҷузъҳои зеринро дар бар мегирад: принципҳои ташаккул ва фаъолияти механизми молиявӣ, вазифаҳои механизми молиявӣ, мақсад ва вазифаҳои стратегӣ ва тактикӣ, усулҳои молиявӣ, моделҳо ва шаклҳои молиявӣ, воситаҳои молиявӣ барои татбиқи имкониятҳо механизми молиявӣ, субъектҳо ва объектҳои муносибатҳои молиявӣ, фишангҳо ва ҳавасмандкунӣ, таҳримҳо, захираҳо, кафолатҳо, таъмини ҳуқуқӣ, меъёрӣ ва иттилоотӣ, марҳилаҳои стратегия ва тактикаи татбиқи низоми муносибатҳои молиявӣ. **Механизми молиявии сатҳи мезоиқтисодӣ** бо зарурати ҳалли ҳадафҳо ва вазифаҳои системаи иҷтимоию иқтисодии як минтақа ё соҳаи иқтисод алоқаманд аст. Ин механизми молиявӣ асосан ба механизми молиявии сатҳи макроиқтисодӣ асос ёфтааст, аммо танҳо барои ҳалли мушкилоти молиявии як минтақа ё соҳаи иқтисод равона шудааст.

Механизми молиявии сатҳи микроиқтисодӣ бо зарурати ҳалли ҳадафҳо ва вазифаҳои соҳаҳо, корпоратсияҳо ва субъектҳои алоҳидаи хоҷагидорӣ алоқаманд аст. Мазмуни дохилии ин механизми молиявӣ нисбат ба механизмҳои молиявии сатҳҳои макро ва мезоиқтисодӣ хеле соддатар аст. Қобили қайд аст, ки ҳолати фаъолияти сармоягузориҳо дар иқтисодиёти мамлакат динамикаи нишондиҳандаҳои зерин арзёбӣ мекунанд: ҳаҷми умумии сармоягузориҳо, ҳиссаи сармоягузориҳо дар ММД, ҳиссаи сармоягузориҳо реалӣ дар ҳаҷми умумии сармоягузориҳо, ҳиссаи сармоягузориҳои реалӣ, ки ба капитали асосӣ равона гардидааст.

Диссертант зимни таҳқиқот натиҷагирӣ менамояд, ки дар ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурии ҳудудии он, яъне вилоятҳо вобаста ба принципҳои асосӣ фаъолияти сармоягузорӣ ба роҳ монда мешавад, ки муҳимтаринашон инҳо мебошанд: принципҳои ғоидаоварӣ, мутобикаткунӣ, якҷоянамоӣ, тарзу усули рафтори сармоягузор, интиҳобнамоӣ, навоарӣ, кам кардани хавфи сармоягузорӣ, салоҳиятнокиӣ. 1) принципи ғоидаоварӣ яке аз принципҳои асосии фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо мебошад, ки меъёри миёнаи он дар дурнамои лоиҳаҳои сармоягузориҳои минтақа муайян шуда, бояд аз он кам набошад; 2) принципи мутобикаткунӣ чунин принцип фаҳмида мешавад, ки

лоиҳаи сармоягузориё, ки муайян гардидааст бояд ба дурнамои навоари сармоягузорӣ, субъектҳои сармоягузорӣ, дигар мақсаду вазифаҳои муайян гардидааст, мутобикат намояд; 3) принсипи якҷоякунӣ чунин маъно дорад, ки аз қисмҳои ҷорӣ лоиҳаи сармоягузорӣ, қисми амалии лоиҳаи сармоягузорӣ ва идоракунии фаъолияти сармоягузорӣ иборат аст; Ин принсип коркарди марҳилаи аввали раванди идоракунии дурнамои лоиҳаи сармоягузориёро нишон медиҳад; 4) принсипи муайян намудани тарзу усули рафтори сармоягузорӣ барои ҷустуҷӯ намудани роҳҳои муҳими фаъолияти сармоягузорӣ дар ҳама шаклҳои фаъолияти сармоягузорӣ ва соҳаҳо фаҳмида мешавад; 5) интиҳобкунӣ ин принсипе мебошад, ки дар вақти сармоягузорӣ кардан бояд, пеш аз ҳама, лоиҳаҳои сармоягузорӣ дуруст интиҳоб карда шаванд, ки дар оянда ғоидаи бештарро ба вуҷуд оваранд; 6) Принсипи навоарӣ чунин принсип мебошад, ки дар он дурнамои лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба нақша гирифта шуда, ҷори намудани технологияи навро дар фаъолияти корхона барои рақобатпазир гардидани он кӯмак менамояд, фаҳмида мешавад; 7) Принсипи кам кардани хавфи сармоягузорӣ- чунин принсип мебошад, ки ҳангоми таҳияи лоиҳаи сармоягузорӣ дар ҳама соҳа сатҳи он тағйирёбанда буда, ба назар гирифта мешавад; 8) Принсипи салоҳият- чунин принсип ба ҳисоб меравад, ки татбиқи кардани стратегияи лоиҳаҳои сармоягузорӣ бояд аз ҷониби мутахассисони баландихтисоси малакаву маҳорати баланд доранд, таъмин бошад, зеро ин самараро лоиҳаҳои сармоягузориёро баланд мекунад.

Муҳаққиқ таҳқиқ кардааст, ки дар рушди иқтисодиёти ҳар як давлат ба фаъолияти сармоягузорӣ хусусиятҳои хоси иқтисодиёти кишвар, минтақаҳо, соҳаҳои он таъсир мерасонанд, ки дар миёни онҳо муҳимтаринашон инҳоянд: иқтидори захиравии вилоят, аз марказ дур будани вилоят, иқлими вилоят, шумораи аҳоли, миқдори мутахассисони баландихтисос дар вилоят, истеҳсолоти соҳавии он вобаста ба мавсим ва ғ. Иқтидори захиравии вилоят ин ҳамаи захираҳои табиӣ, аз ҷумла канданиҳои ғоиданок, захираҳои молиявӣ ва дигар захираҳои мавҷудаи он ба ҳисоб меравад. Аз марказ дур будани минтақаи маъмурию ҳудудӣ (вилоят) - ин ҳамон минтақаҳои фаҳмида мешавад, ки барои интиқол додани молу маҳсулот аз марказ дур мебошанд, ки барои фаъолияти сармоягузорӣ таъсири манфӣ мерасонад. Ҳамчунин, хусусиятҳои минтақа ё вилоят, аз қабili сатҳи рушд, шумораи аҳолии қобили меҳнат, миқдори корхонаҳои фаъол, рушди соҳибдорӣ, низомӣ андоз ва амсоли инҳо низ ба ҷалби сармоягузориё ба ин ва ё он минтақа мусоидат мекунанд. Ба рушди иқтисодиёти минтақаи маъмурию ҳудудӣ омилҳои гуногун таъсир мерасонанд. Таҳлилҳо нишон доданд, ки ҳамаи омилҳои ба механизми молиявии таъмини сармоягузориёи рушди иқтисодӣ таъсиррасонро дар намуди умумӣ ба ду гурӯҳи калон ҷудо кардан мумкин аст: 1. Ба омилҳои хусусияти субъективидошта ин ширкатҳо ва корхонаҳои дохилию хориҷӣ, кишварҳои хориҷӣ, созмонҳои байналхалқии молиявӣ дохил мешавад; 2. Ба омилҳои хусусияти объективидошта вуҷуд доштани захираҳои энергетикӣ ва ашёи хом, мавқеи географӣ, табиат, иқлим, нишондиҳандаҳои демографӣ, илмӣ-техникӣ,

меҳнатӣ, рушди инфрасохтори бозор, инфрасохторӣ, иқтидори бозорҳои берунӣ ва дохилии фурӯши маҳсулот, муҳити рақобатпазирӣ, вучуд доштани сармояи хориҷӣ, пурмаҳсулии робитаҳои байниҳоҷагӣ, омилҳои иҷтимоию фарҳангӣ (сатҳи зиндагии аҳоли, омилҳои сиёсӣ, музди меҳнат, хизматрасонии тиббӣ, самаранокии қабули қарорҳо, муносибат бо сармоягузори хориҷӣ, самаранокии фаъолияти мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ, дастрасии иттилоот); омилҳои молиявӣ ва қарзӣ (дастрасии захираҳои молиявӣ аз буҷет, бо воситаҳо ба ҳар сари аҳоли, таъминнокии фондҳои ғайрибуҷетӣ, меъёри фоизи бонкҳо, дастраси ба қарз, вазни қиёсии қарзҳои дарозмуддат, ҳаҷми пасандозҳо ба сари аҳоли) ва ғайра ба ҳисоб меравад. Ҳамчунин, дар адабиёти иқтисодӣ чунин омилҳои ба механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти вилоятҳо таъсирбахшро ҷудо мекунам, ки мо онҳоро бо дар ҷадвали 1 ба таври муфассал шарҳ додаем.

Ҷадвали 1.- Омилҳои таъсирбахш ба механизми молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодӣ

ОМИЛҲОИ ТАЪСИРБАХШ БА МЕХАНИЗМИ МОЛИЯВИИ ТАЪМИНИ САРМОЯГУЗОРИҲОИ РУШДИ ИҚТИСОДӢ			
Молиявӣ қарзӣ	Иқтисодӣ	Инфрасохтори бозорӣ	Иҷтимоию сиёсӣ
• дастрасии захираҳои молиявӣ аз буҷет; • таъминнокии фондҳои ғайрибуҷетӣ бо воситаҳо ба ҳар сари аҳоли; • вазни қиёсии қарзҳои дарозмуддат; • суғуратакунонии пасандозҳои сармоягузор; • меъёри фоизи бонкҳо; • беқурбшавии аъёри хориҷӣ нисбат ба пули миллӣ.	• муносибат ба сармоягузори хориҷӣ; • коркардҳои барномавӣ барои ҷалби сармоягузори хориҷӣ; • ҳавасмандгардонии андозӣ; • рушди нақардани бозори коғазҳои қимматнок; • бонуси оинномавӣ ё аъзоҳаққӣ.	• муҳити рақобатпазирӣ дар бозор; • иқтидори бозорҳои беруна ва дохилаи фурӯши маҳсулот; • робитаҳои байни хоҷагӣҳо; • нарасидан ба мутахассисони маркетинг ва логистик.	• дараҷаи боварии ҷамъият ба ҳукумат; • суботи сиёсӣ; • муносибатҳои миллӣ ва динӣ; • шаффофии кор ва фаъолияти мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ; • самаранокии қабули қарорҳо, қонунҳо ва дастрасии иттилоот; • суботи иҷтимоӣ ва сатҳи зиндагии аҳоли.

Сарчашма: Таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия муаллиф таҷрибаи хориҷии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодӣ ва имконияти истифодабарии онро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ карда, ба хулосае омадааст, ки истифодаи баъзе аз ин таҷрибаҳо дар минтақаҳои вилояти Хатлон мувофиқи мақсад мебошанд. Масалан, фиристонидани намояндагони корхонаҳои хурду миёнаи вилояти Хатлон ба ярмарка, вохӯриҳои сатҳи байналмилалӣ ва намоишгоҳҳо ниҳоят зарур аст, зеро ин барои ҳарчӣ бештар ҷалб намудани сармоягузориҳои хориҷӣ

дар вилояти Хатлон мусоидаткунанда мебошад. Мусоидат намудани ин таҷриба дар он мебошад, ки сармоягузори хориҷӣ аз фазои мусоиди минтақаҳои вилояти Хатлон маълумоти пурра надоранд.

Дар ин қисмати диссертатсия муҳаққиқ дар маҷмуъ хулосабарорӣ мекунад: 1) Чунин бармеояд, ки Ҷумҳурии мардумии Чин минбаъд ҳам ҳамчун сармоягузори асосии иқтисоди Тоҷикистон боқӣ хоҳад монд, чунки сеяки воридоти сармояи хориҷӣ ба Тоҷикистон дар солҳои 2010-2021 маҳз ба ин давлат марбут аст. Чин дар нақши “ҳамсоияи бузург” барои лоиҳаҳо ва ширкатҳои мухталифе, ки худаш пешниҳод ва харидорӣ менамояд, маблағгузорӣ мекунад. Бо ин ҳадаф Чин ба ширкатҳои худ дар қаламрави Тоҷикистон низ сармоягузорӣ карда, дар айни замон ҷумҳуриро барои 20 соли оянда шарикӣ иқтисодии худ месозад 2) Русия, ки ҳамеша дар радар аст ва тақрибан муҳимтарин сармоягузор дар Тоҷикистон эълон мешавад, ба таври қобили мулоҳиза мавқеашро ба Чин медиҳад. Русия аз соли 2014 ба далели таҳримҳо ва ширкат дар амалиёти низомӣ дар Украина мавқеашро дар арсаи сармоягузори Тоҷикистон аз даст медиҳад ва бо назардошти вазъии кунунӣ метавон бо итминон гуфт, ки ин раванд идома хоҳад ёфт; 3.) Ба далели як қатор мушкилоти мавҷуда, воридоти сармояи хориҷӣ ба таври ночиз мутановвеъ шудааст, ки иқтисоди Тоҷикистонро ба як сармоягузори бузург вобаста мекунад. Сармоягузори умда ба иқтисоди Тоҷикистон, аз қабилӣ Бритониё, Амрико ва Қазоқистон дар чанд соли ахир ҳаҷми сармоягузори худро коҳиш додаанд. Дар робита ба ин, кишварро зарур аст, ки шароити мусоид фароҳам оварад; 4) Сарфи назар аз он ки Қирғизистон ва Ўзбекистон низ мушкилоти муайяни марбут ба вижаҳои маҳаллии фазои сармоягузорӣ доранд, Тоҷикистонро зарур аст таҷрибаи ин кишварҳоро дар мавриди ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ биомӯзад, то дар оянда портфели сармоягузори худро мутанаввеъ кунад. Масалан, ИМА, Ҷопон, Кореяи Ҷанубӣ ва Ҳиндустон метавонанд дар оянда сармоягузори эҳтимолии иқтисоди Тоҷикистон шаванд.

Дар боби дуюм «Таҳлили вазъии механизми молиявии таъмини сармоягузори рушди иқтисодӣ дар вилояти Хатлон» таҳлили вазъии муосири сармоягузориҳо дар иқтисодиёти миллӣ ва буриши минтақаҳои он, арзёбии самаранокии таъмини сармоягузори рушди иқтисодӣ ва баҳодиҳии механизми молиявии таъмини сармоягузориҳо дар иқтисодиёти вилояти Хатлон мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода шудааст.

Таҳлилҳои муаллиф нишон дод, ки дар вилояти Хатлон ба 01.01.22 ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ 10,2 млрд сомонӣ баробар шуд, ки нисбат ба соли 2020 11 фоиз афзоиш дорад. Дар вилоят дар ҳамаи давра ҳамагӣ 86 коргоҳу корхона бо 1140 ҷойи корӣ мавриди истифода қарор дода шуд. Дар баҳши сармоягузорӣ бошад, то ба имрӯз дар вилояти Хатлон 80 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 15 млрд сомонӣ амалӣ гардидааст.

Чадвали 2.- Динамикаи нишондиҳандаҳои асосии иҷтимоӣ- иқтисодии рушди вилояти Хатлон

Нишондиҳандаҳо	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2018 б о %
МММ,млн. сомонӣ	17107,5	19664,0	22080,4	26967,8	33832,1	197,7
МММ-ба сари аҳолии вилоят (сомонӣ)	5223,8	5872,8	6446,8	7624,2	9584,2	183,4
ШМАМК, ҳаз.нафар	456,7	473,2	476,0	476,0	489,7	107,2
Сатҳи бекорӣ, %	2,1	1,9	1,7	1,66	1,7	-0,4 б.ф
Даромади буҷети вилоят, ҳаз.сомонӣ	15508408,0	17236568,0	19030271,0	22255080,0	24890059,0	160,4
МММ 1 коргар, Сомонӣ	913,33	998,54	1053,78	1143,19	1265,12	138,5
Андозаи миёнаи нафақа, сомонӣ	296,73	291,52	311,27	361,18	385,19	129,8
Шумораи нафақагирон дар вилоят (ҳаз. нафар)	239,9	249,3	257,0	264,6	271	112,9

Сарчашма: Омори солонаи вилояти Хатлон / Маҷмуаи оморӣ. –Бохтар, Сарраёсати Агентии оморӣ назди ПҚТ дар вилояти Хатлон, 2023. - С 10.,63,65,67, 209; Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон / маҷмуаи оморӣ - Душанбе: Агентии оморӣ назди ПҚТ, 2023.- С.214 ва ҳисобкуниҳои муаллиф.

Дар вилояти Хатлон айни ҳол татбиқи 40 лоиҳаи сармоягузори давлатӣ ба маблағи 7 млрд сомонӣ сармоягузорӣ амалӣ гардида истодааст. Нишондиҳандаҳои рушди иҷтимоӣю иқтисодии вилояти Хатлон дар чадвали 2 оварда шудааст. Аз таҳлили чадвали 2 муайян гардид, ки МММ соли 2022 ба маблағи 33832,1 млн сомони ро ташкил дода, нисбат ба соли 2018 197,7 фоиз зиёд гардид. Маҷмуи маҳсулоти минтақавӣ ба сари аҳолии вилояти Хатлон дар соли 2022 9584,2 сомони ро ташкил дод, ки афзоиш нисбат ба соли 2018 183,4 фоизро ташкил дод.

Сатҳи бекорӣ дар вилояти Хатлон соли 2022 1,7 фоизро ташкил дода, шумораи миёнасолонаи шахсони дар иқтисодиёт машғули кор буда дар соли 2022 489,7 ҳазор нафарро ташкил дод, ки нисбат ба соли 2018 107,2 фоиз зиёд мебошад.

Даромади буҷети давлатӣ дар вилояти Хатлон соли 2022 ба маблағи 24890059,0 ҳазор сомони ро ташкил дод, ки нисбат ба соли 2018 160,4 фоизро ташкил медиҳад. Музди меҳнати моҳона дар вилояти Хатлон дар соли 2022 ба маблағи 1265,12 ҳазор сомони ро ташкил намуда, нисбат ба соли 2018 138,5 фоизро ташкил дода, андозаи миёнаи нафақаи моҳона дар вилоят соли 2022 385,19 сомони ро ташкил дода, 129,8 фоиз афзоиш дорад.

Тамоюлҳои вазъи сармоягузориҳои рушди соҳаҳои иҷтимоӣю иқтисодии вилояти Хатлон дар чадвали 3 мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

**Чадвали 3. -Сармоягузорӣ дар рушди соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии
вилояти Хатлон (ҳазор доллари ИМА)**

Соҳаҳо	Солҳо						2022 нисба ти 2018 (бо %)
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2018 (-,+)	
Саноат	592,8	1387,1	1562,2	1655,6	1818,5	1225,7	306,7
Кишоварзӣ	4842,5	3460,9	3943,5	6017,0	5188,2	345,7	107,1
Обёрикунӣ	1867,2	1932,5	2340,0	3185,9	5567,2	3700	298,1
Нақлиёт	8171,2	5098,8	6673,8	11063,7	15244,8	7073,6	186,5
Маориф	2010,9	2143,5	2206,4	2187,1	2449,7	438,8	121,8
Тандурустӣ	2058,9	2563,3	2592,4	3113,7	5088,3	3029,4	247,1
Энергетика	23147,8	18875,2	24453,2	31819,4	38349,2	15201,4	165,7
Ҳамагӣ	48025,3	35461,3	43771,5	59042,4	73705,9	25680,6	153,4

Сарчашма: Ҳисобҳои муаллиф дар асоси маълумотҳои Раёсати сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон.

Аз таҳлили чадвали 3 муайян гардид, ки сармоягузорӣ дар рушди соҳаҳои вилояти Хатлон, аз ҷумла соҳаи саноат дар соли 2022 1818,5 ҳазор доллари ИМА-ро ташкил дод, ки нисбати соли 2018 306,7 фоиз зиёд аст. Дар соҳаи кишоварзӣ ин нишондод дар соли 2022 5188,2 ҳазор доллари ИМА-ро ташкил дод, ки нисбати соли 2018 107,1 фоиз зиёд аст. Нишондиҳандаи мазкур барои обёрикунӣ соли 2022 5567,2 ҳазор доллари ИМА –ро ташкил дода, нисбати соли 2018 298,1 фоиз афзоиш ёфта, бахши нақлиёт бошад, 15244,8 ҳазор доллари ИМА ё зиёдшавӣ нисбати 2018 186,5 фоиз, соҳаи маориф 2449,7 ҳазор доллари ИМА ё зиёдшавӣ нисбати 2018 121,8 фоиз, соҳаи тандурустӣ соли 2022 5088,3 ҳазор доллари ИМА ё зиёдшавӣ нисбати 2018 247,1 фоиз, дар соҳаи энергетика 38349,2 ҳазор доллари ИМА ё зиёдшавӣ нисбати 2018 165,7 фоизро ташкил медиҳад.

Ҳамагӣ дар ҳама соҳаҳои вилояти Хатлон соли 2018 48025,3 ҳазор, соли 2019 35461,3 ҳазор, соли 2020 43771,5 ҳазор, соли 2021 59042,4 ҳазор, соли 2022 73705,9 ҳазор доллари ИМА сармоягузорӣ карда шуда буд, ки нисбати соли 2018 ба ҳисоби миёна +153,4% зиёд аст. Мавриди зикр аст, ки тадбиқи лоиҳаҳои сармоягузориҳои хориҷӣ дар рушди ноҳияҳои вилояти Хатлон нақши муҳим доранд. Бояд қайд намуд, ки сармоягузориҳои хориҷӣ дар соли 2022 73705,9 ҳазор долларро ташкил доданд, ки аз ин 58 млн долларро сармоягузориҳои мустақим ташкил намуданд. Тибқи таҳлили чадвали 4 маълум гардид, ки сармоягузорӣ дар ҳамаи минтақаҳои вилояти Хатлон ҳамагӣ дар соли 2018 196 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 48025,3 ҳазор доллари ИМА, соли 2019 192 лоиҳаи сармоягузорӣ ба малағи 35461,3 ҳазор доллари ИМА, соли 2020 183 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 43771,5 ҳазор доллари ИМА, соли 2021 187 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 59042,4 ҳазор доллари ИМА, соли 2022 205 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 73705,9 ҳаз. доллари ИМА сармоягузорӣ шуда буд.

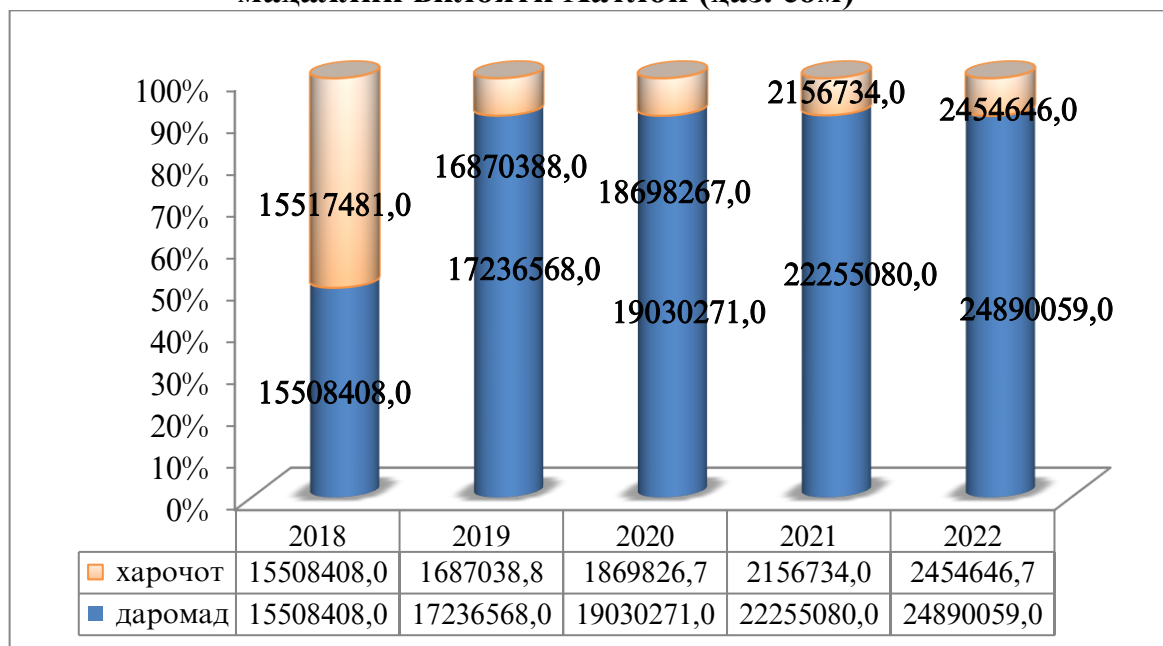
Ҷадвали 4.- Тадбиқи лоиҳаҳои сармоягузори дар минтақаҳои вилояти Хатлон дар солҳои 2018-2022 (ҳазор доллари ИМА)

Минтақаҳо	2018		2019		2020		2021		2022	
	Миқдори лоиҳа	Ҳаҷми маблағи лоиҳа (ҳазор. долл ИМА)	Миқдори лоиҳа	Ҳаҷми маблағи лоиҳа (ҳазор.долл ИМА)	Миқдори лоиҳа	Ҳаҷми маблағи лоиҳа (ҳазор.долл ИМА)	Миқдори лоиҳа	Ҳаҷми маблағи лоиҳа (ҳазор.долл ИМА)	Миқдори лоиҳа	Ҳаҷми маблағи лоиҳа (ҳазор.долл ИМА)
ш.Бохтар	11	10856,3	12	6339,0	10	9734,00	11	25887,0	11	49396,9
н.Вахш	9	2962,6	9	1905,0	10	5000,80	10	8994,0	9	18285,6
н.Хуросон	7	18779,3	7	7100,0	7	5490,0	6	67487,0	11	83034,6
н.Дустӣ	6	15882,2	5	3678,0	6	4760,0	7	3676,0	8	4493,1
н.Кубодиён	7	6900,0	7	4234,0	6	6771,0	8	5365,0	8	9474,0
н.Ҷ.Балхӣ	9	12938,8	8	5469,0	9	8695,0	10	9884,0	9	7679,5
н.А.Ҷомӣ	7	4219,8	6	3680,0	5	5539,0	6	6296,0	6	8289,9
ш.Норак	6	59884,9	6	38765,0	8	6190,0	8	81693,0	9	143917,9
н.Ҷайхун	7	10144,3	6	4800,0	7	7270,0	9	9830,0	11	12102,7
н.Панҷ	5	6872,2	5	3955,2	4	7552	5	482,8	6	2296,5
н.Шаҳритуз	5	3794,2	7	1236,4	5	2184,2	5	2920,0	5	679,6
н.Ёвон	0	53967,1	9	40597,8	8	6188,0	9	9745,0	6	5103,1
ш.Леваконт	6	55143,2	6	72645,6	7	82888,0	7	111979,0	8	11355,3
ш.Кӯлоб	15	11853,7	14	8926,7	13	22890,0	13	27950,3	16	34401,6
н.Муъминобод	6	4245,5	6	3033,04	6	4367,61	6	11898,0	6	15099,5
н.Восеъ	13	28194,3	14	20120,4	14	34948,0	12	29790,6	14	51911,6
н.М.А.Ҷамадонӣ	8	8788,0	8	6504,8	6	7259,0	8	10980,9	8	26218,4
н.Фархор	10	8384,0	9	7605,5	8	9919,7	8	5968,8	8	6447,18
н.Темурмалик	5	2488,6	7	1234,1	6	5321,63	6	4883,7	7	10106,0
н.Данғара	14	25975,9	12	24634,0	10	36966,0	11	9899,6	14	18173,8
н.Ховалинг	8	22876,6	8	19763,1	6	27763	4	895,6	5	1889,0
н.Ш.Шоҳин	5	94955,0	4	63817,2	5	9886,1	3	14897,5	5	19289,6
н.Балчувон	5	1967,0	6	1587,0	5	17784,0	3	278,4	4	871,2
н.Кушониён	7	3290,0	7	2233,2	10	95900,0	10	128455,1	9	161442,4
н.Н.Хисрав	5	4889,5	4	749,0	2	6448,0	2	286,7	2	35100,0
Ҷамағӣ	196	48025,3	192	35461,3	183	43771,5	187	59042,4	205	73705,9

Сарчашма: Ҳисобҳои муаллиф дар асоси маълумотҳои Раёсати сармоягузори ва идораи амволи давлатии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлати вилояти Хатлон.

Диссертант дар кори таҳқиқотии худ қайд мекунад, ки яке аз нишондиҳандаҳои иқтисодие, ки метавонад механизми молиявии таъмини сармоягузориҳоро хубтар намояд, ин маблағгузориҳо аз ҳисоби буҷети маҳаллии вилояти Хатлон мебошад. Буҷаи маҳаллии вилояти Хатлон дотатсионӣ буда, ҳамасола аз ҳисоби буҷаи ҷумҳуриявӣ кӯмаки молиявӣ мегирад, бо вучуди ин, буҷаи маҳаллӣ манбаи асосии маблағгузори Барномаи Рушди иқтисодӣ-иҷтимоии вилояти Хатлон махсуб меёбад. Самаранокии истифода бурдани маблағҳои буҷавӣ аз шаффоф будани он шаҳодат медиҳад. Пайгирии ин мавзӯ ба манфиати ҷомеаи шаҳрвандӣ буда, барои тақвияти унсурҳои демократӣ мусоидат хоҳад кард. Зимнан, шаффофият дар бобати ҳама паҳлӯҳои буҷа эътимоди мардумро ба ҳокимиятҳои маҳаллӣ меафзояд. Зеро ҳар шаҳрванд медонад, ки андози супурдааш чӣ гуна ва ба кучо харҷ мешавад. Аз ҳама муҳимаш, агар шаффофияти буҷа таъмин гардад, сатҳи амалҳои коррупсионӣ дар ҷомеа кам шуда, сармоягузори аз ҳисоби буҷети маҳаллӣ дар соҳаҳои афзалиятноки вилоят бештар мешавад.

Диаграммаи 1.- Таҳлили қисми даромад ва хароҷоти буҷети маҳаллии вилояти Хатлон (ҳаз. сом)

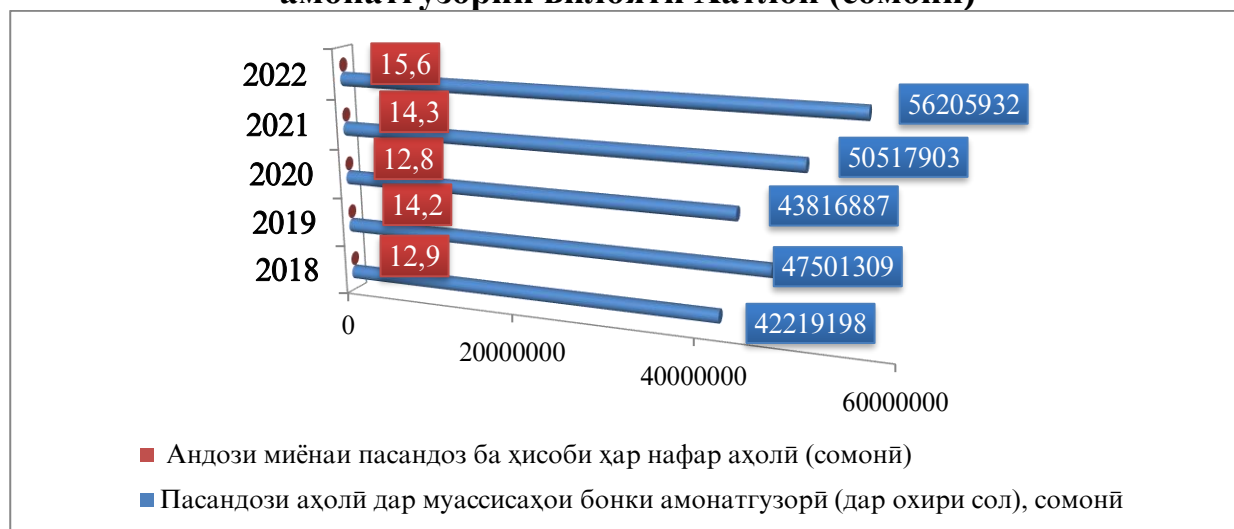
Сарчашма: Омори солонаи вилояти Хатлон / Маҷмуаи оморӣ. –Бохтар, Сарраёсати Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон, 2022. – С . 207-208.

Аз нишондиҳандаҳои диаграммаи 1 маълум мегардад, ки қисми даромади буҷети маҳаллии вилояти Хатлон соли 2022 нисбат ба соли 2018-160,4 % афзудааст. Аз нигоҳи мо, сабаби афзоиш қисмати даромади буҷети маҳаллии вилояти Хатлон ин зиёд шудани миқдори субъектҳои хоҷагидорӣ, корхонаҳои истеҳсолӣ, рушди фарҳанги андозсупории шаҳрвандон мебошад. Ҳамзамон, қисмати хароҷоти буҷети маҳаллии вилояти Хатлон соли 2022 нисбат ба соли 2018 ба миқдори 158,1% фисад афзоиш ёфтааст, ки ин вобастагӣ дорад аз қисмати даромади буҷети маҳаллии вилоят, зеро бо зиёдшавии даромадҳо хароҷотҳо низ меафзоянд.

Дигар манбаи молиявии таъмини сармоягузорӣ ин пасандозҳои аҳоли дар бонкҳо мебошанд. Пасандозҳои аҳоли яке аз нишондиҳандаҳои муҳими

муайянкунандаи сатҳи зиндагии аҳолии мамлакат махсуб мешавад. Таҳлили вазъи пасандозгузории аҳолии вилояти Хатлон нишон медиҳад, ки сол то сол пасандозҳои аҳоли дар бонкҳо афзоиш ёфта истодааст, ки дар натиҷа устувории низоми бонкӣ таъмин гардида, ба рушди иқтисодиёти мамлакат мусоидат менамояд. Вазъи пасандозҳои аҳоли дар бонкҳо ва ташкилотҳои амонатиро қарзиро диссертант дар диаграммаи 2 пешниҳод намудааст.

Диаграммаи 2.- Пасандози аҳоли дар муассисаҳои бонки амонатгузории вилояти Хатлон (сомонӣ)

Сарчашма: Омори солони вилояти Хатлон / Маҷмуаи оморӣ. –Бохтар, Сарраёсати Агентии омили назди ПҚТ дар вилояти Хатлон, 2022. – С . 210 ва ҳисобкуниҳои муаллиф.

Тавре аз нишондиҳандаҳои диаграммаи 2 бармеояд маблағҳои пасандозҳои аҳолии вилояти Хатлон дар муассисаҳои бонки амонатгузории вилояти Хатлон соли 2022 нисбат ба соли 2018 -13986734 сомонӣ ё 33,1фисад афзудааст. Ҳамзамон, агар дар соли 2018 ин нишондиҳанда ба сари ҳар як аҳолии вилояти Хатлон 12,9 сомонӣ рост ояд дар соли 2022 он 15,6 сомони ро ташкил медиҳад. Яке аз сабабҳои афзоиши пасандозҳои аҳоли дар вилоят аз нигоҳи мо, ин боварии мардум нисбат ба муассисаҳои қарзии вилоят ва баланд шудани маърифати молиявии мардум мебошад. Аз ин нуқтаи назар маълум мешавад, ки пасандоз яке аз манбаъҳои молиявии таъмини сармоягузорӣ ба шумор рафта, дар рушди иқтисодиёти вилояти Хатлон нақши муҳим дорад, зеро афзоиши он ба беҳтар гардидани сатҳи зиндагии аҳолии кишвар замина мегузорад. Аз ин рӯ, Ҳукумати мамлакат ва мақомоти ҳокимияти маҳаллии вилоят ва шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон ҷиҳати фароҳам овардани шароитҳои мусоиди пасандозгузории аҳоли дар бонкҳо ва ташкилотҳои қарзӣ чораҳои зарурии зеринро бояд амалӣ намоянд: тарғиби аҳоли ба пасандозгузорӣ дар бонкҳо ва ташкилотҳои амонатиро қарзӣ, вобаста ба имконият баланд бардоштани фоизи пасандозҳо аз тарафи бонкҳо, фароҳам овардани шароитҳои мусоиди пасандозгузорӣ дар бонкҳо, назорати доимии пасандозҳо ва дар муҳлатҳои муайянгардида баргардонидани онҳо аз ҷониби бонкҳо.

Дар боби сеюм - «Самтҳои тақмили механизми молиявии таъмини сармоягузории рушди иқтисодӣ дар вилояти Хатлон» - рушди ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусӣ дар таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти

вилояти Хатлон, роҳҳои ҷалби сармоягузори хориҷӣ ба иқтисодиёти вилояти Хатлон, тарҳрезии модули дурнамои механизми таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодиёти вилояти Хатлон арзёбӣ гардидааст.

Дар диссертатсия собит шудааст, ки масъалаи ҷалб ва истифодаи оқилонаи сармоягузорӣ дар ҳамаи сатҳҳои идоракунии давлатӣ ё ташкили лоиҳаҳои шарикӣ давлатӣ ва баҳши хусусӣ ба қатори мушкilotҳои калидӣ дохил мешавад. Вобаста ба ин масъала метавон гуфт, ки мақсади асосии иштироки давлат дар лоиҳаи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ, ин рушди инфрасохтори иқтисодӣ, иҷтимоӣ, баландбардории самаранокии истифодабарии он, таъмини рушди иқтисодиёт ва беҳдошти сифати хизматрасонӣ мебошад, ки дар асоси ҷалби маблағгузориҳои ғайрибуҷетӣ ба амал бароварда мешавад. Новобаста аз он, ки баҳши хусусӣ мақсади кам хароҷот кардан ва фоидаи зиёд диданро дорад.

Ҷадвали 5.-Истехсоли маҳсулоти корхонаҳои саноатӣ аз рӯи шаклҳои моликият дар вилояти Хатлон (бо млн сомонӣ)

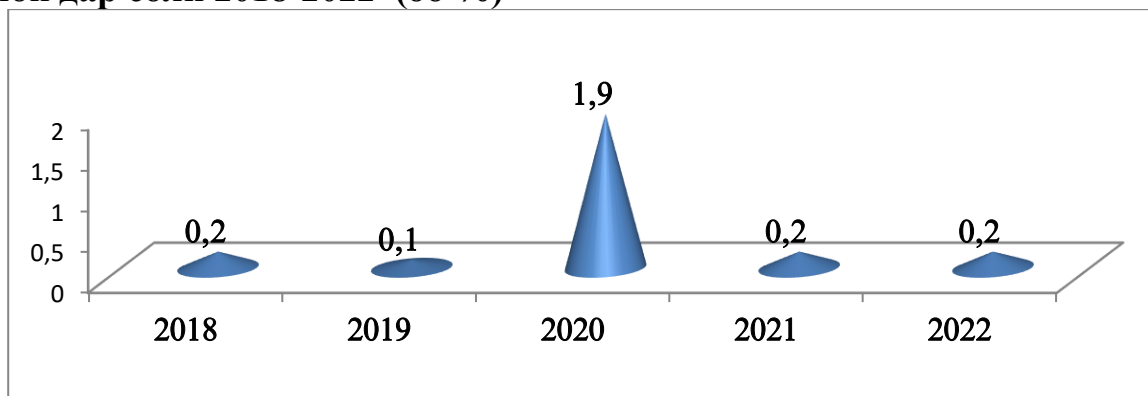
Нишондиҳандаҳо	Солҳо					Соли 2022/2018, бо %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Маҷмуи маҳсулоти саноатӣ	7294011,0	8661055,0	8998263,0	10332970,5	10792493,5	147,9
Баҳши давлатӣ	2844660,0	3251230	2659845,6	2932582,0	2010884,4	70,6
Корхонаҳои муштарак	5236,4	6450,4	7489,9	1190543,0	1251323,2	238,9 мар-ба
Баҳши хусусӣ	3969993,6	5348209,7	5574675,1	5360315,0	5033831,7	126,7

Сарчашма: Омори солони вилояти Хатлон // Маҷмуаи оморӣ. –Бохтар, Сарраёсати Агентии оморӣ назди ПҚТ дар вилояти Хатлон, 2023. - С .112 ва ҳисобкуниҳои муаллиф таҳия шудааст.

Тибқи таҳлилҳои ҷадвали 5 маълум гардид, ки дар соли 2022 маҷмуи маҳсулоти саноати нисбати соли 2018 147,9 фоиз афзоиш ёфта, дар баҳши давлатӣ 70,6 фоиз коҳишёбӣ, дар корхонаҳои муштарак 238,9 маротиба, дар баҳши хусусӣ 126,7 фоиз истехсоли маҳсулот афзоиш ёфтааст. Аз рӯи таҳлили ҷадвал маълум гардид, ки истехсоли маҳсулот дар баҳши хусусӣ сол то сол афзоиш ёфта истодааст.

Дар ҳамин радиф, дар таҳқиқот муаллиф бо истифода аз факту рақамҳои воқеӣ ҳаҷми сармоягузориҳо нисбат ба МММ дар вилояти Хатлон таҳлил карда баромадааст, ки дар диаграмаи 3 ба таври муфассал шарҳ дода шудааст. Таҳлилҳои диаграммаи 3 нишон дод, ки ҳаҷми сармоягузориҳо нисбат ба МММ бо фоиз дар соли соли 2020 дар вилояти Хатлон афзоиш ёфтааст. Рақамҳои дар диаграмма овардашуда аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки бо вучуди муваффақиятҳо дар ин самт ҳиссаи сармоягузориҳо дар нисбати МММ ташвишвар арзёбӣ мегардад.

Диаграммаи 3.- Ҳаҷми сармоягузориҳо нисбат ба МММ дар вилояти Хатлон дар соли 2018-2022 (бо %)

Сарчашма: Таҳияи муаллиф дар асоси Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон/ маҷмуаи оморӣ – Душанбе: Агентии оморӣ назди ПҚТ, 2023. -Саҳ.214; Раёсати сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон ва ҳисобкунӣҳои муаллиф.

Ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ барои рушди иқтисодиёти ҳар як минтақа ва бахшҳои алоҳидаи он хеле зарур мебошад. Зеро дигар кишварҳои хориҷӣ аз ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ барои пешравии рушди бахшҳои муҳими иқтисодиёти минтақаҳошон истифода намуданд, ки натиҷаҳои мусбӣ оварда аст. Ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ дар рушди иқтисодиёти вилояти Хатлон аз ҳисоби манбаҳои молиявии гуногун гузошта мешавад. Вобаста ба ин диссертант дар қори илмӣ манбаҳои сармоягузориҳоро дар механизми дастгирии молиявии таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии вилояти Хатлон чунин гурӯҳбандӣ намудааст: 1) **Манбаҳои молиявӣ дар сатҳи вилоят** (даромадҳои худӣ аз ҳисоби буҷети вилоят, воситаи фондҳои мақсадноки давлатӣ, воситаҳои махсуси муассисаҳои буҷетӣ, сармоягузориҳои минтақавӣ, даромадҳо аз амалиётҳои асбобӣ ва савдои хориҷӣ); 2) **Манбаҳои молиявӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ** (маблағгузорӣ аз буҷети ҷумҳуриявӣ, ҳиссаҷудокунӣ аз андозҳои давлатӣ, сармоягузориҳои давлатӣ, трансфертҳои буҷетӣ (дотатсия, субвенсия), қарзи давлатӣ, маблағгузорӣ аз фондҳои мақсадноки давлатӣ); 3) **Манбаҳои молиявӣ аз ҳисоби ташкилотҳои молиявии байналмилалӣ** (кӯмаки техникӣ ва грантҳо, сармоягузориҳои хориҷӣ, қарзи давлатии хориҷӣ, бунёди корхонаҳои муштарак, кӯмаки фондҳои башардӯстона, қарзҳои маҳаллӣ).

Таҳқиқи роҳҳои ҷалби сармоя ва сармоягузориҳои хориҷӣ нишон дод, ки ки имрӯзҳо дар сатҳи иқтисодиёти ноҳияҳои вилояти Хатлон лоиҳаҳои гуногуни сармоягузорӣ коркард ва барои сармоягузориҳои ватанию хориҷӣ пешкаш гардидаанд, ки амалигардонии онҳо барои манотиқи вилоят, шуғл, афзоиши маҳсулоти кишоварзӣ саноатии ватанӣ, ташаккули ҷойҳои корӣ, музди меҳнат ва беҳтаршавии сатҳи зиндагии аҳолии шаҳру деҳоти вилоят мусоидат мекунанд. Диссертант муҳимтарини чунин лоиҳаҳоро, ки бештар ба бахши воқеии истеҳсолоти навоҳии вилоят дахл доштанд дар доираи ҷадвали 6 пешниҳод намудааст. Таҳлилҳои ҷадвали 6 нишон дод, ки дар бахши хусусӣ лоиҳаҳои сармоягузорӣ барои коркарди маҳсулотҳои кишоварзӣ, истеҳсоли маҳсулотҳои саноатӣ дар ноҳияҳои вилояти Хатлон ва минтақаҳои озодии иқтисодии дар ҳудуди вилоят воқеъ буда, дар ҳаҷми умумии 33, 7 млн. доллар

лоиҳаҳои сармоягузорӣ таҳия ва барои сармоягузори ватанию хориҷӣ пешниҳод карда шуданд.

Чадвали 6.- Рӯйхати лоиҳаҳои сармоягузори дар соли 2022 аз ҷониби бахши хусусӣ дар вилояти Хатлон таҳияшуда

Номгӯи фаъолият	Минтақаҳои вилояти Хатлон	Арзиши умумии лоиҳа
«Ташкили корхонаи истеҳсоли кетчуп, хамираи помидор»	ноҳияҳои Кушониён ва Дӯстӣ	1,3 млн доллар
"Бунёди плантатсияҳои мевагӣ (ангур, олу ва гелос)"	ноҳияҳои Муъминобод, Шаҳритус, Хуросон	2,9 млн доллар
«Бунёди намудани корхонаҳои консерваи меваю сабзавот»	ноҳияҳои Данғара, Шаҳритус, Панҷ	1,2 млн доллар
Бунёд намудани боғҳои интенсивии pista"дар заминҳои лалми бо усули қатрагӣ	ноҳияҳои Панҷ ва Данғара	1,8 млн доллар
Бунёди боғҳои интенсивӣ барои истеҳсоли лимон»	ноҳияҳои Чайхун, Ҷ.Балхӣ, Дусти	1,2 млн доллар
"Бунёди иқтидорҳои истеҳсолӣ барои нигохдорӣ ва фурӯши меваҳои ситрусӣ (лимон), коркарди омехтаҳои витаминӣ"	ноҳияҳои Чайхун, Ҷ.Балхӣ, Дӯстӣ	0,8 млн доллар
«Бунёди корхонаҳои истеҳсолии ғизои кӯдакон дар асоси коркарди меваю сабзавот»	ноҳияҳои Муъминобод, М.С.А.Ҳамадонӣ	2,5 млн доллар
Ташкили хушккунӣ меваю сабзавот ва бастабандии онҳо»	ноҳияҳои Шаҳритус, Кубодиён, Дӯстӣ	1,5 млн доллар
«Хушконидаи меваю сабзавот, парвариш, коркард,хизматрасонии агрологӣ»	ноҳияи Чайхун, МОИ «Панҷ»	9 млн доллар
Ташкили паркҳои технологӣ ҳамчун марказҳои савдо барои хизматрасониҳои нақлиёти дар шароити ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусӣ.	МОИ «Данғара» МОИ «Кӯлоб»	11 млн доллар
Ташкили истеҳсоли зарфҳои шишагӣ ва шишаҳои шишагӣ"	МОИ«Данғара»	1 млн доллар

Сарчашма: Чадвал дар асоси маводи «Журнал Форум предпринимателей //Хатлонская область. Инвестиционные бизнес возможности и перспективы, (Куляб, апрел 2022 г.)- С.83» ва ҳисобкунҳои муаллиф таҳия шудааст.

Бо мақсади дурнамои таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисодии минтақа, муайян ва пешгирӣ намудани оқибатҳои эҳтимолии фаъолияти соҳаҳои алоҳидаи хоҷагии халқ, маҷмуи сармоягузориҳоро соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии вилояти Хатлон дурнамосозӣ намудан зарур мебошад. Дурнамосозии фаъолияти соҳаҳои иқтисодию иҷтимоӣ одатан дар асоси усулҳои эконометрикӣ, махсусан моделҳои қаторҳои вақтӣ амалӣ карда мешаванд. Дар раванди таҳқиқот барои дурнамои сармоягузориҳои соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии вилояти Хатлон модели қатори вақтии трендро истифода менамоям, ки намуди умумии он чунин мебошад:

$$Y_t = f(t) + \varepsilon_t \quad (1)$$

дар инҷо, Y – тағйирёбандаи натиҷавӣ, t – омил (тренд, вақт), f – функсия ва ε_t - бузургии тасодуфӣ мебошад.

Дар чадвали зерин маълумоти омории сармоягузорӣ ба соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии вилояти Хатлон оварда шудаанд, ки барои таҳияи моделҳои дурнамосозӣ истифода бурда мешаванд, (Чадвали 7.)

Чадвали 7.-Сармоягузорӣ дар рушди соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии вилояти Хатлон (ҳазор доллари ИМА)

Нишондиҳандаҳо	Саноат	Кишоварзӣ	Обёрикунӣ	Нақлиёт	Маориф	Тандурустӣ	Энергетика
Ишораҳо Солҳо	С	К	О	Н	М	Т	Э
2014	2876,9	1544,1	1466,1	2322,5	1654,0	1987,8	17344,0
2015	3364,7	2284,7	1574,2	3765,0	1923,3	2345,7	19222,2
2016	3846,9	3303,0	1687,3	4563,3	2279,3	3167,2	21356,9
2017	5433,7	3934,6	1896,9	5322,0	2245,0	3387,6	22400,0
2018	5926,8	4842,5	1867,2	8171,2	2010,9	2058,9	23147,8
2019	13877,1	3460,9	1932,5	5098,8	2143,5	2563,3	18875,2
2020	15626,2	3943,5	2340,0	6673,8	2206,4	2592,4	24453,2
2021	16550,6	6017,0	3185,9	11063,7	2187,1	3113,7	31819,4
2022	18181,5	5188,2	5567,2	15244,8	2449,7	5088,3	38349,2

Сарчашма: Чадвал дар асоси маълумоти даврии Раёсати сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон ва ҳисобкунҳои муаллиф таҳия шудааст.

Бо мақсади таҳлили дурнамои сармоягузори соҳаҳои иқтисодию иҷтимоии вилояти Хатлон, бо истифода усулҳои эконометрикӣ дар заминаи маълумоти омории чадвали 7 моделҳои ҳисобии дурнамозӣ ва тавсифҳои омории онҳо таҳия ва ҳисоб карда шуд, ки натиҷаи онҳо дар чадвали 8 оварда шудаанд.

Чадвали 8.-Моделҳои ҳисобии дурнамои сармоягузори соҳаҳои иқтисодию иҷтимоии вилояти Хатлон

Намуди ҳисобии модели тренд	Сифати модел	Ҳадогии стандартии модел	Эътимоднокии модел
$C_t = -1544,3528 + 2212,9683 \cdot t$	$R^2 = 0,905$	$A = 5,9\%$	$DW = 1,45$
$K_t = 1620,3389 + 443,0101 \cdot t$	$R^2 = 0,850$	$A = 3,8\%$	$DW = 2,11$
$O_t = 509,1028 + 518,3417 \cdot t$	$R^2 = 0,794$	$A = 4,6\%$	$DW = 1,94$
$H_t = 2302,50 \cdot e^{0,1913 \cdot t}$	$R^2 = 0,849$	$A = 3,1\%$	$DW = 1,62$
$M_t = 1749,80 + 309,73 \cdot \ln(t)$	$R^2 = 0,780$	$A = 5,2\%$	$DW = 1,58$
$T_t = 2812,6810 - 306,4834 \cdot t + 51,8685 \cdot t^2$	$R^2 = 0,790$	$A = 1,3\%$	$DW = 1,86$
$T_t = 21384,7024 - 2098,3343 \cdot t + 417,3004 \cdot t^2$	$R^2 = 0,841$	$A = 5,0\%$	$DW = 1,36$

Сарчашма: Таҳияи муаллиф

Моделҳои ҳисобии дурнамозии сармоягузори соҳаҳои иқтисодию иҷтимоии вилояти Хатлон, ки дар чадвали 8 оварда шудаанд, тибқи тавсифҳои омории эътимоднок буда, истифода онҳо барои дурнамозӣ бамаврид мебошанд. Бинобар ин, моделҳои таҳияшударо истифода намуда, дурнамои нишондиҳандаҳои мазкур барои солҳои 2025-2030 ҳисоб карда шуданд, (Чадвали 9).

**Чадвали 9. - Дурнамои сармоягузори соҳаҳои иқтисодию иҷтимоии
вилояти Хатлон барои солҳои 2025 – 2030 (ҳазор долл. ИМА)**

Нишон-даҳо	Саноат	Кишоварзӣ	Обёри-й	Нақлиёт	Маориф	Тандурустӣ	Энергетика
Солҳо							
2025	25011,3	6936,5	6729,2	22864,7	2519,5	6603,9	56295,9
2026	27224,2	7379,5	7247,5	27685,1	2544,2	7594,2	64630,1
2027	29437,2	7822,5	7765,9	33521,8	2567,2	8688,1	73798,9
2028	31650,2	8265,5	8284,2	40588,9	2588,6	9885,8	83802,3
2029	33863,1	8708,5	8802,6	49146,0	2608,6	11187,3	94640,3
2030	36076,1	9151,5	9320,9	59507,1	2627,3	12592,5	106312,8

Сарчашма:Таҳияи муаллиф дар асоси ҳисобкуниҳои муаллиф дар заминаи моделҳои чадвали 8.

Аз натиҷаи дурнамои сармоягузори соҳаҳои иқтисодию иҷтимоии вилояти Хатлон бармеояд, ки бештар аз ҳама дар соҳаи энергетика то соли 2030 талабот ба сармоягузорӣ зиёд гардида, 106312,8 ҳазор доллари ИМА-ро ташкил хоҳад дод, нишондиҳандаи мазкур барои соҳаи нақлиёт 73,7%, кишоварзӣ 33,8%, обёрикунӣ 39%, маориф 6,2 %, тандурустӣ 60,8 % сармоягузорӣ афзоиш меёбад. Аз ин хотир, тавсия ва пешниҳодоти дар диссертатсия оид ба ҷалбу ҷустуҷӯи сарчашмаҳои сармоягузориҳо ва тақмили механизми таъмини сармоягузориҳои рушди иқтисоди вилояти Хатлон метавонанд дар маҷмӯъ ба беҳбудии вазъият дар ин самт мусоидат намояд.

ХУЛОСА

Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

1. Дар рисола муҳимияти сармоягузориҳои рушди вилояти Хатлон арзёбӣ гардида. аз ҷумла таъкид шудааст, ки афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар сатҳи иқтисодӣ, соҳаҳо ва корхонаҳои минтақа тараққиёти базаи моддӣ-техникии ба талабот мувофиқро тақозо менамояд. Зиёдшавии миқдори фондҳои асосии истеҳсоли аз ҳисоби сармоягузориҳои иловагӣ дар шакли воситаҳои моддӣ-пулие ба амал меояд, ки ба самти такрористеҳсоли васеи нерӯи истеҳсолии корхонаҳои минтақа равона карда шудаанд. Афкори илмӣ оид ба шарҳи мафҳуми моҳияти категорияи «сармоягузорӣ» дар шароити имрӯза ниҳоят бою рангин мебошад. Ба назари мо сармоягузорӣ ин гузориши сармоя ба фаъолияти мебошад, ки ба қонунгузориҳои амалкунанда муҳолифат намекунад ва мақсад аз он гирифтани фоида ё дигар манфиати иҷтимоӣ, экологӣ ба ҳисоб меравад [2-М], [5-М].

2. Муҳаққиқ ҳангоми пажӯҳиш ба чунин натиҷа мерасад, ки барои он ки сармоягузорӣ дар доира ва бахшҳои мухталифи иқтисод оқилонаю самаранок истифода бурда шавад, таснифоти илман асоснокшудаи сармоягузориҳо лозим аст. Ва ин таснифотҳо аз рӯи аломатҳои танифотӣ сурат мегиранд. Диссертант таснифоти сармоягузориҳоро анҷом додааст, ки тавассути он метавонем ба паҳлӯҳои гуногун ва ҷанбаҳои мусбӣ манфии сармоягузориҳо равшанӣ андозем [3-М].

3. Дар рисола хулосабарорӣ шудааст, ки фаъолияти инвеститсиониро дар иқтисодиёти мамлакат динамикаи нишондиҳандаҳои зерин арзёбӣ мекунад: ҳаҷми умумии инвеститсияҳо; ҳиссаи инвеститсияҳо дар ММД; ҳиссаи инвеститсияҳо реалӣ дар ҳаҷми умумии инвеститсияҳо; ҳиссаи инвеститсияҳои реалӣ, ки ба капитали асосӣ равона гардидааст; шумораи лоиҳаҳои

сармоягузорӣ, ки дар иқтисодиёти мамлакат дар ягон фосилаи вақт амалӣ гардидааст. Илова бар ин чунин нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ ҳолати фаъолияти сармоягузорию нисбатан воқеъбинона тавсиф мекунанд: зиёдшавии даромади миллӣ, ҳаҷми истеҳсолоти саноатӣ, ҳаҷми истеҳсолоти кишоварзӣ, ҳосилнокии ҷамъиятии меҳнат ва ғ., [2-М].

4. Муаллиф дар раванди таҳқиқоти диссертатсионӣ ба хулоса омадааст, ки кишвар барои пешрафти иқтисодияш ба сармоягузорӣ ниёз дорад ва он ба принципҳои фаъолияти сармоягузорӣ, вижагиҳои минтақа (дар мавқеи дур аз марказ қарор доштани минтақа, шароити иқлимӣ минтақа, имкониятҳои иқтисодӣ захиравии минтақа, мавсимӣ будани истеҳсолот) ва омилҳои фаровони таъсирбахш ба рушди сармоягузорию иқтисоди минтақа, аз ҷумла захираи энергетикӣ ва ашёи хом, мавқеи ҷуғрофӣ, иқлим ва табиат, нишондиҳандаҳои демографӣ, илмию техникӣ, меҳнатӣ, муҳити рақобатпазирӣ, инфрасохторӣ, рушди инфрасохтори бозор, иқтисодӣ бозорҳои хориҷӣ ва ватанӣ фурӯши маҳсулот, сермаҳсулии равобод ба байниҳоҷагӣ, мавҷуд будани сармояи хориҷӣ, омилҳои сиёсӣ ва омилҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ (сатҳи зиндагии аҳоли, муносибат ба сармоягузорию хориҷӣ, самаранокии қабули қарорҳо, дастрасии иттилоот, самаранокии фаъолияти мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ); омилҳои молиявӣ ва қарзӣ (дастрасии захираҳои молиявӣ аз буҷет, таъминнокии фондҳои ғайрибуҷетӣ ба воситаҳои ба ҳар сари аҳоли, дастрасии қарз, меъёри фоизи бонк, вазни қиёсии қарзҳои дарозмуддат, ҳаҷми пасандозҳо ба сари аҳоли ва ғ.) вобаста мебошад [1-М].

5. Таҳлилҳои нишон доданд, ки ҳаҷми сармоягузорӣ ба сармояи асосӣ дар ҷумҳурӣ соли 2022 16655,2 ҳазор сомонию ташкил намуд, ки нисбат ба соли 2018 124,6 фоиз зиёд гардида аст. Ба истифода додани фондҳои асосӣ дар соли 2022 5803,4 ҳазор сомонию ташкил намуд, ки нисбат ба соли 2018 119,4 фоиз сармоягузорӣ зиёд шудааст. Дар соли 2022 ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ сармоягузорию ба объектҳои табиноти истеҳсолидошта 8848,6 ҳазор сомонию ташкил дод, ки нисбат ба соли 2017 117 фоиз сармоягузорӣ зиёд гардида аст. Сармоягузорӣ дар соҳаи саноат ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ соли 2022 5732,1 ҳазор сомонию ташкил дод, ки нисбат ба соли 2017 - 4,4 фоиз кам сармоягузорӣ гардида, дар соҳаи кишоварзӣ бошад дар соли 2022 104,5 ҳазор сомонию ташкил дод, ки нисбат ба соли 2017 105,8 фоиз сармоягузорӣ афзоиш ёфт. Дар соҳаи нақлиёт ва алоқа дар соли 2022 1971,3 ҳазор сомонию ташкил дод, ки нисбати соли 2017 163,9 фоиз сармоягузорӣ зиёд гардида аст. Сармоягузорӣ дар бахши сохтмон соли 2022 4508,5 ҳазор сомонию ташкил дод, ки нисбат ба соли 2017 4,1 маротиба сармоягузорӣ афзоиш ёфта, савдо ва хӯроки умумӣ бошад, соли 2022 368,1 ҳазор сомонию ташкил дод, ки нисбат ба соли 2017 2,6 маротиба афзоиш ёфт. Таҳқиқот нишон дод, ки танҳо дар соли 2022 дар лоиҳаи буҷаи давлатӣ дар кишвар барои маблағгузорию соҳаҳои воқеии иқтисодӣ, аз ҷумла, барои соҳаҳои энергетика 6,0 млрд. сомонӣ, кишоварзӣ 1,0 млрд сомонӣ, саноату сохтмон 208,8 ҳазор сомонӣ ва нақлиёт 2,6 млрд сомонӣ пешбинӣ шудааст. Дар маҷмӯъ ба ин соҳаҳо 11,5 млрд сомонӣ бо афзоиши 3,2 млрд сомонӣ пешбинӣ гардида, 34,3% хароҷоти умумии буҷети давлатиро ташкил намуд, ки ба 11,1% ММД баробар мебошад [15-М].

6. Дар рисола қайд шудааст, ки баъд аз эълон гардидани ҳадафи ҷоруми стратегияи Ҳукумати мамлакат солҳои 2022-2026 “Солҳои рушди

саноат” эълон гардид. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар вилояти Хатлон соли 2021 ба 10,2 млн. сомонӣ расид, ки назар ба соли 2020 11 % боло рафтааст. Инчунин дар вилоят дар ин сол 86 коргоҳу корхона бо 1140 ҷойи кор ба истифода дода шуд, ки 36-тои онро ҳуди корхонаҳо ташкил медиҳанд. Дар замони соҳибистиклолӣ ба вилояти Хатлон барои бехтар намудани сатҳу сифати зиндагии аҳоли аз ҳисоби ҳамаи манбаҳо бештар аз 63 миллиард сомонӣ маблағҳо равона гардидаанд. Дар баҳши сармоягузорӣ бошад, то ба имрӯз дар вилояти Хатлон 80 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 15 млрд сомонӣ амалӣ гардидааст. Дар вилояти Хатлон панҷ соли охир аз тамоми манбаъҳои маблағгузорӣ 12,3 млн сомонӣ аз худ шудааст. Дар баробари ин қисми зиёди маблағгузориҳои асосии азхудшуда ба объектҳои саноатӣ ва инфрасохтор равона карда шуданд. Айни ҳол татбиқи 40 лоиҳаи сармоягузори давлатӣ ба маблағи 7 млрд сомонӣ сармоягузорӣ карда мешавад. Масалан, танҳо барои оби ошомидани таъмин намудани шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон дар вилоят чор лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи 500 млн сомонӣ амалӣ гардида, чор лоиҳаи дигар дар ин самт ба маблағи 1 млрд сомонӣ идома дорад. Танҳо дар соли 2021 ба вилоят 34,4 млн доллари ИМА сармояи мустақими хориҷӣ ворид гардид. Муаллиф дар рисола вазъи сармоягузориҳои минтақаи Хатлон, сарчашмаҳои молиякунонии онҳоро бо пуррагӣ ва ҳамаҷониба мавриди таҳлил қарор дода, оид ба ҳар як соҳаи иқтисодиёти минтақа ботавсил, бо далелу рақамҳои воқеӣ хулосаву натиҷагирҳои асоснок анҷом додааст [3-М].

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

1. Дар кори илмӣ таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар баҳши ҷалби сармояи хориҷӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Маълум гардид, ки дар минтақаҳои алоҳидаи мамлакатҳои хориҷӣ аз усулҳои зиёд ба монанди имтиёзҳои андозӣ, ҷудо намудани маблағҳо аз буҷет, шартҳои махсуси додани қарз ва гирифтани қарзҳо аз ташкилотҳои байналхалқии молиявӣ, ҳавасмандии молиявӣ, барномаҳои рушди минтақаҳои қафомонда, иштироки бевоситаи давлат дар фаъолияти сармоягузориҳои минтақаҳо ва амсоли инҳоро истифода менамоянд, ки оид ба ҳар кадоми онҳо дар рисола хулосаву пешниҳодоти муаллиф қайд гардида, имконоти истифодаи ин ва ё он таҷриба дар ҷумҳурии мо, аз ҷумла дар минтақаи Хатлон баҳогузорӣ шудааст [4-М],[5-М].

2. Дар рисола муаллиф яке аз самтҳои рушди иқтисодиёти вилоятро рушди ҳамкориҳои давлат ва баҳши хусусӣ ва таъмини сармоягузориҳои ин падида баҳодихӣ намудааст. Аз ин рӯ, дар доираи ҳамкориҳои давлат ва баҳши хусуси матрисаи имкониятҳои сармоягузориҳо дар соҳаи саноати минтақа пешниҳод гардидааст, ки он лоиҳаҳои сармоягузориҳои дар КАС-и минтақаи Хатлон амалишавандаро бо назардошти сарчашмаҳои барои таъмини сармоягузорӣ ва дигар мушкилоти амалишавии онҳо фаро гирифтааст. Маълумоти дар матриса ва ҷадвалҳо пешниҳодшуда муҳим арзёбӣ гардида, барои рушди ҳамкориҳои давлат ва баҳши хусусӣ ва лоиҳаҳои дар ин баҳш амалишаванда мусоидат мекунанд [7-М].

3. Ба ақидаи муаллиф яке аз самтҳои муҳимтарини таъмин ва рушди идоракунии сармоягузориҳо ва лоиҳаҳо сармоягузорӣ дар иқтисодиёти вилоят ин ташаккули сохторҳои ташкилию омодакунии менечерон ва мутахассисони соҳаи фаъолияти сармоягузорӣ ва идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ мебошад. Аз ин хотир, муаллиф пешниҳод менамояд, ки дар минтақаҳо барои

мутахассисон – иқтисодчиёни бахшҳои давлатӣ ва хусусӣ курсҳои махсуси омӯзишии идоракунии сармоягузориҳо ташкил карда шаванд, ки ин ба рушди сатҳи сифати кори мутахассисони ин бахш таъсири мусбӣ мерасонад ва ба баландбардории самаранокии фаъолияти асосии онҳо дар маҷмӯъ мусоидат мекунанд [6-М].

4. Муаллиф пешниҳод менамояд, ки дар доираи корхонаҳо, соҳаҳо, вазорату идораҳо масъалаи ҷалби сармоягузориҳои ватанию хориҷӣ таҷдид гардида, амсилаҳои навини ҷалби сармоягузориҳои ватанию хориҷӣ коркард шавад, ки ба маҳдудияти маъмуриятчиғӣ, шаффофият ва ҳавасмандии сармоягузориҳои асос ёфта, бештар хусусияти фарогирии пешрафти истеҳсолоти воқеии ҷумҳуриро дошта бошанд. Зеро иқтисодиёти вилоят дорои объектҳои ҷаззобу ҷолиби диққати сармоягузориҳои мебошад, ки ба сармоягузориҳои ниёздоранд ва амалишавии онҳо метавонад боиси рушди истеҳсолотҳои наф, пайдоиши ҷойҳои нави корӣ ва беҳтаршавии сатҳи зиндагии аҳоли гарданд. Самтҳо ва роҳҳои таъмин ва беҳтаргардонии фазои сармоягузорӣ дар ҷумҳурӣ ва аз ҷумла дар вилояти Хатлон дар кори илмӣ ба таври мушаххас, муайян ва пешниҳод гардидаанд[8-М].

5. Зарур аст, ки дар ҳудуди ин ё он сохтори идоракунии давлатӣ бо мақсади истифодаи самарабахши лоиҳаҳои сармоягузориҳо ва таъмини молиявии онҳо дар сатҳи вилоят як маркази коркард, таъмини молиявӣ ва амалигардонии лоиҳаҳои сармоягузорӣ ташкил дода шавад. Ба ҳайати кормандони сохтори мазкур бояд мутахассисони дорои малакаи баланди касбӣ (дар доираи лоиҳаҳои сармоягузориҳо ва амалигардонии онҳо) дохил шаванд. Зеро чунин марказҳо дар истифодаи самаранокии лоиҳаҳои давлатии сармоягузорӣ, ҷалби сармоягузориҳои барои молиякунонии лоиҳаҳои аҳамияти минтақавӣ дошта, таҳлили хатарҳо ва таҳияи қарорҳо оид ба коҳиши онҳо, тарғибу ташвиқи имтиёзҳо ҳангоми амалӣ кардани лоиҳаҳои дорои аҳамияти минтақавӣ (бавижа тавассути радиову телевизион паҳш кардани барномаҳои марбут ба ин) ва самарабахшии онҳо метавонад нақши муассир бозанд [3-М].

ИНТИШОРОТ АЗ РҶҲИ МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

Мақолаҳои дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

[1-М]. Раҳматов У.Р. Омилҳои ба ҳавасмандгардонии сармоягузорӣ таъсирбахш [Матн] / Раҳматов У.Р. //Кишоварз, ДАТ. – Душанбе: Матбааи «Фархунда М», 2019. -№ 4(85). -С. 213-216. ISSN 2074-5435

[2-М]. Раҳматов У.Р. Ҷанбаҳои назариявӣ ва таснифоти сармоягузориҳо [Матн] / Раҳматов У.Р. //Паёми ДМТ. – Душанбе: Матбааи ДМТ, 2019. - №10. Қисми 2. -С.235 - 239. ISSN 2413-5151

[3-М]. Раҳматов У.Р. Таҳлили вазъи сармоягузорӣ дар рушди иқтисодиёти минтақаҳои вилояти Хатлон [Матн] / Раҳматов У.Р. //Паёми ДМТ.– Душанбе: Матбааи ДМТ, 2020. - №4. -С.63 - 67. ISSN 2413-5151.

[4-М]. Раҳматов У.Р. Ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: мушкilot ва роҳҳои ҳалли он [Матн] / Файзулло М.Қ., Раҳматов У.Р. //Паёми Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. –Душанбе: Матбааи АИДНПҚТ, 2022. - №4/1(58).- С.15-22. ISSN2664-0651

[5-М]. Раҳматов У.Р. Таҷрибаи хориҷӣ оид ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо [Матн] / Раҳматов У.Р. // Паёми ДДТТ- Душанбе: Матбааи “Тоҷир”, 2022.- №4/2 (44).-С.28-34. ISSN 2308-054X.

Дар дигар нашрияҳо:

[6-М]. Раҳматов У.Р. Воридоти сармоя аз давлатҳои хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Раҳматов У.Р. /Маводи конф. ҷумхур. илмию назариявӣ дар мавзӯи «Нақш ва аҳамияти сармоягузорӣ дар рушди иқтисоди миллӣ», (27/28.05. 2016). -Кӯлоб: ДДК, 2016. -С. 455-457 (569 с.).

[7-М]. Раҳматов У.Р. Нақши татбиқи технологияи муосири иттилоотӣ дар пешбурди фаъолияти самарабахши мақомоти андози Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Раҳматов У.Р. // Паёми ДДК. – Кӯлоб: Матбааи «Промекспо», 2016. – 2(15). -С.98 - 101 (232 с.)

[8-М]. Раҳматов У.Р. Нақши сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар рушди иқтисодии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Раҳматов У.Р. /Маводҳои конференсияи илмӣ- амалии ҷумҳуриявии дар мавзӯи «Муаммоҳои таъмини рақобатпазирии институтҳои молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҷаҳонишавии иқтисодиёт», (7 .12.18).- Душанбе: ДДМИТ, 2018. – С. 84-86 (191с.).

[9-М]. Раҳматов У.Р. Таъсири сармоягузори хориҷӣ дар рушди иқтисодиёти минтақаҳои вилояти Хатлон [Матн] Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. / Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳуриявии дар мавзӯи «Саноатикунории иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: натиҷа ва дурнамо», (26.05.18). – Душанбе: ДДМИТ, 2018. – С. 69-75(234 с.).

[10-М]. Раҳматов У.Р. Рушди саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: мушкилотҳо ва роҳҳои ҳалли он [Матн] Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. /Матер. респ. научно-практ. конф. на тему «Формирование кластерной политики как основы инновационной ориентированности и конкурентоспособности региона». – Куляб: ДДК, 2018. – С. 209-211(302 с.).

[11-М]. Раҳматов У.Р. Сабабҳои ба хавф дучор шудани бонкҳо ва роҳҳои пешгирии хавфи бонкӣ [Матн] Раҳматов У.Р., Назаров М. /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумхур. дар мавзӯи «Ҳолати низоми бонкии ҚТ дар шароити бӯҳрони молиявӣ», (28.10.17).- Душанбе: ДМИТ, 2017. - С.125-128 (210 с.).

[12-М]. Раҳматов У.Р. Самаранокии ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ба соҳаи энергетика дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] Раҳматов У.Р. /Маводи конф. ҷумхур. дар мавзӯи «Нақши ваҳдати миллӣ дар рушди иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон», (24.06.17). – Кӯлоб: ДДК, 2017. -С.173-179 (242 с.)

[13-М]. Раҳматов У.Р. Таҳқиқи омории сармоягузорӣ дар рушди минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р. /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумхур. дар мавзӯи «Масъалаҳои мубрами омори соҳавӣ дар ҚТ: ҷанбаҳои методӣ ва методологӣ», (31.03.2018). -Душанбе: ДДМИТ, 2017. -С. 70-74. (182 с.)

[14-М]. Раҳматов У.Р. Таҳлили фаъолияти минтақаҳои озои иқтисодӣ дар рушди иқтисоди миллӣ [Матн] Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумхур. дар мавзӯи «Масъалаҳои мубрами ҳисобдорӣ, таҳлил, аудит ва омор дар Тоҷикистон», (23.12.17). – Душанбе: ДДМИТ, 2017. – С. 111-114. (243 с.)

[15-М]. Раҳматов У.Р. Сармоягузори яке аз бахшҳои муҳими рушди иқтисоди миллӣ [Матн] /Раҳматов У.Р./Маводи конф. илмӣ- назариявии ҳайати професорону омӯзгорон ва донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар мавзӯи Баҳшида ба оғози даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор 2018-2028», «Соли рушди сайёҳӣ ва хунаҳои мардумӣ» ва «140-солагии сардафтери адабиёти муосири тоҷик Садриддин Айнӣ (27/28.04.18).- Кӯлоб: ДДК, 2018. -С.75-76. (204 с.)

[16-М]. Раҳматов У.Р. Проблемы привлечения иностранных инвестиции в развитие экономики Республики Таджикистан [Текст] / Раҳматов У.Р. / Материали республиканской научно-практической конференции на тему «Институциональные основы формирования инновационной экономики Республики Таджикистан». - г.Душанбе: РТСУ, 2019. – С. 370-376 (415 с.)

[17-М]. Раҳматов У.Р. Чалби воридоти сармояи хориҷӣ ба минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р. /Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ- амалӣ дар мавзӯи «Вазъи низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи пандемияи коронавирӯс», (11.12.21). – Кӯлоб: ДДК, 2021. -С.460-463. (571с.)

[18-М]. Раҳматов У.Р. Роҳҳои ҷалб намудани сармоягузориҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. /Маводи конф. илмӣ- амалии байналмилалӣ дар мавзӯи «Ташаккули модели инвеститсионии рушди Тоҷикистон», (14.12.18). –Душанбе: ДДМИТ, 2018. -С.103-105 (376 с.).

[19-М]. Раҳматов У.Р. Нақши сармоягузорӣ дар рушди соҳаи кишоварзии минтақаҳои вилояти Хатлон [Матн] /Раҳматов У.Р. / Маводҳои конф. илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Масоили мубрами идоракунии молияи давлатӣ: ҷанбаҳои миллӣ ва минтақавӣ», (07.12.19). - Душанбе: ДДМИТ, 2019. - С.125-128.

[20-М]. Раҳматов У.Р. Сармоягузорӣ ҳамчун омилҳои муҳими рушди фаъолияти соҳибкорӣ [Матн] /Раҳматов У.Р. / /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Рушди соҳибкории инноватсионӣ дар Тоҷикистон: муаммоҳо ва роҳҳои ҳалли онҳо», (01/02.12.17). – Душанбе: ДБССТ, 2017. – С. 163-168 (276 с.).

[21-М]. Раҳматов У.Р.Таъсири сармоягузориҳои давлатӣ ва хориҷӣ дар рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. / /Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ- амалии дар мавзӯи «Муаммоҳои низоми андозбандӣ дар шароити муосир», (25.11.22.). -Душанбе: ДМТ, 2022. -С.295-298(430 с).

[22-М]. Раҳматов У.Р. Сармоягузорӣ ва таъсири он дар рушди соҳаи кишоварзии вилояти Хатлон [Матн] /Раҳматов У.Р. /Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Рушди низоми бонкӣ ва рақамикунории бахши молиявӣ», (19/20.12.23).-Кӯлоб:ДДК, 2023.- С.630-633 (839 с.).

[23-М]. Раҳматов У.Р. Таҳлили воридоти сармоя аз давлатҳои хориҷи кишвар ба иқтисодии кишвар [Матн] /Комилов Н.Б., Раҳматов У.Р., Назаров М. /Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои таҳлили иқтисодии комплекси нишондиҳандаҳои рушди босуботи корхона ва таъминоти ахборотии онҳо», (23-24.12.16). –Душанбе, 2016. -С. 169-171(385 с.).

**КУЛЯБСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ
АБУАБДУЛЛО РУДАКИ**

УДК: 332+339.7(075.8)

На правах рукописи

РАХМАТОВ УМЕД РАДЖАБОВИЧ

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА
ИНВЕСТИЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА
(НА МАТЕРИАЛАХ ХАТЛОНСКОЙ ОБЛАСТИ)**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени
кандидата экономических наук по специальности
08.00.07 – Финансы, денежное обращение и кредит

Душанбе-2024

Диссертация выполнена на кафедре финансов и кредита Кулябского государственного университета имени Абуабдулло Рудаки.

Научный руководитель:. **Файзулло Машраб Курбонали** – доктор экономических наук, профессор, ректор Российско-Таджикского (Славянского) университета.

Официальные оппоненты: **Кодирзода Фарход Анвар** – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры мировой экономики Таджикского национального университета;

Якубзода Маъруф Садруддин - доктор философии (PhD), по специальности - финансы, доцент кафедры финансов и кредит Технологического университета Таджикистана;

Оппонирующая организация: **Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана**

Защита состоится «17» января 2025 года в 13⁰⁰ часов на заседании Диссертационного совета 6D.KOA-014 при Таджикском государственном финансово-экономическом университете. Адрес: Республика Таджикистан, 734067, г. Душанбе, проспект Нахимова 64/4. E-mail: faridullo72@mail.ru; телефон ученого секретаря: +992 935730010.

С диссертацией и авторефератом можно ознакомиться в научной библиотеке Таджикского государственного финансово-экономического университета и на сайте www.tgfeu.tj.

Автореферат разослан «___» _____ 2025г.

**Ученый секретарь
диссертационного совета,
кандидат экономических наук**

Убайдуллоев Ф.К.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Формирование и развитие экономики большинства стран напрямую зависит от уровня и степени развития экономики областей или их административно-территориальных единиц. В процессе экономического развития конкурентных отношений любой регион, какой бы то ни было страны, стремится достичь необходимого уровня стабильности, что относится к развитию экономики областей, в свою очередь, влияет на благополучие жизни ее населения. Известно, что успешное развития экономики страны или его административно-территориальных субъектов, а также благополучное функционирования их предприятий и различных субъектов бизнеса регионов во многом определяются наличием источников финансирования инвестиций и реализации инвестпроектов. Угрозы нового времени повлекли за собой пересмотр существующей системы обеспечения инвестиций, в том числе использование современных методов финансирования инвестиционных проектов на основе инвестиционного менеджмента. Таким образом, полноценный и научно-обоснованный подход к управлению инвестиционными процессами на каждом уровне окажет положительное влияние на поддержание инвестиционного экономического развития всей области или отдельных её районов, а также повысит эффективность в производстве.

Одновременно создаются возможности для выполнения одной из стратегических задач государства, то есть обеспечить продовольственную безопасность и возможности населения доступности к употреблению качественной продукции. Другими словами, инвестиционное обеспечение развития экономики области способствует преобразованию производства агропромышленного характера в промышленно-аграрное. В этом контексте инвестиционное обеспечение каждой провинции отличается своими специфическими характеристиками, факторами и доступными инвестиционными ресурсами, и потенциалом, которые в конечном итоге влияют на развитие инвестиционной деятельности в любом регионе. Поэтому изучение механизма, особенностей и факторов, влияющих на обеспечение инвестиций в развитие экономики области, сегодня является одной из основных экономических проблем нашего государства. Это связано с тем, что дефицит инвестиций наблюдается во всех структурах социально-экономической деятельности в областях Таджикистана, в том числе в Хатлонской области. Несомненно, дефицит капиталовложений повлиял на становление бизнеса, поддержание существующих и организацию новых рабочих мест, конкурентоспособность производства, уровень самообеспеченности региона продовольствием и в целом на уровень жизни населения области.

В соответствии с НСР РТ, в рамках программы социально-экономического развития РТ (2021-2025 годы) основу экономического развития страны должно составлять значительное увеличение инвестиций в реальный сектор и

инфраструктурные отрасли². Это связано с тем, что низкий объем внутренних доходов и нехватка инвестиций препятствуют модернизации и индустриализации экономики страны и отдельных ее регионов. Исходя из этого на современном этапе развития экономики возрастает роль и значение перехода отраслей материального производства и экономики областей на инвестиционную модель развития. Осуществление этого действия связано с совершенствованием финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики республики, ее областей или административно-территориальных регионов, направленных на развитие производственного предпринимательства, сельского хозяйства и отечественной сырьевой промышленности. Также оно выступает в качестве важного направления тактики и стратегии развития экономики областей и регионов страны.

В связи с этим данное исследование согласованно целям и вопросам социально-экономического становления государства, а также ее регионов на дальнейшую перспективу и отражает актуальность и практическое значение темы диссертационного исследования.

Степень разработанности научной темы. Исследование вопросов инвестирования и связанных с ним категорий всегда было в центре внимания отечественных и зарубежных ученых-экономистов. В развитие вопросов теории капитала и инвестиций внесли свой вклад следующие ученые: С.Б. Барнес, Г. Бирман, Т. Вэблен, Л.Д. Гитман, С. Денисон, М.Д. Джонк, Дж.М. Кейнс, А. Маршалл, Г. Мюрдаль, Д. Нейман, П. Самуэльсон, Дж. Тобин, М. Фридмен, Д. Хикс, Р.Н. Хольт, П.М. Хавранек, У. Шарп, С. Шмидт, С.А. Филин и др.

По вопросам инвестиционных процессов стоит отметить вклад следующих российских ученых: Бочаров В.В., Бунич П., Валинурова Л.С., Воробьев Н.В., Ваганян О.Г., Веретникова О.Б., Головчанская Е.Э., Губанова Е.С., Гускова Н.Д., Денисова Т.П., Иванов В.В., Ильинская Е.М., Ищенко Е.О., Казакова О.Б., Матвеев К.Ю., Матвеев Ю.В., Орлова В. Ф., Рыбина Е.С., Склярова Ю.М., Хачатуров Т. и др.

Инвестиционные отношения в экономике республики, в том числе в отдельных ее субъектах рассматриваются следующими исследователями: Р.К. Рахимов, Т.Н. Назаров, Н.К. Каюмов, Х.У. Умаров, С.Дж. Комилов, Л.Х. Саидмуродзода, Х.Р. Рахимзода, К.К. Давлатзода, М.К. Файзулло, З.С. Султонов, Х.Р. Улугходжаева, Р.Б. Бердиев, С.А. Мирсаидов, Б.М. Шарифзода, Ш.К.Хайрзода, В.А. Розиков и др. Кроме того, следующие ученые внесли свой вклад в отдельные аспекты инвестиционной деятельности: Т.Д. Низомова, У.С. Хикматов, М.Т. Каримова, Х.Н.Факеров, Ф.М. Муминова, А.А. Солиев, Дж.Х. Тагоев, Ф.К. Убайдуллоев, А.А. Бобоев, Б.С. Музаффарзода, А.К. Сафоев, У. Шарифов, Ф. Арабов, Ш.М. Баротзода, Т.Т. Файзуллоев, Ш.С. Бакоев, Р.З. Хидиралиев, Т.А. Холов, Ф.Б. Саидахмадов и др.

² Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030г.- Душанбе, ООО «Контраст». – С.23.

Подчеркнув значительный вклад этих ученых и их трудов в теорию и практику инвестиционной деятельности в рамках страны, субъектов и различных отраслей национальной экономики, следует отметить, что проблема обеспечения инвесторов развитием экономики республики и ее субъектов все еще актуальна и недостаточно изучена. В частности можно отметить следующие проблемы: изучение особенностей региональных инвестиций, источников и методов инвестирования, методов организационного обеспечения процессов разработки и реализации инвестиционных проектов на уровне областей, наиболее эффективное использование опыта развитых стран по обеспечению инвесторами экономического развития административно-территориальных регионов. Также в научных трудах отечественных ученых очень редко встречаются вопросы, связанные с анализом и оценкой, современными направлениями и путями совершенствования финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики областей и регионов с учетом их особенностей. Актуальность и своевременность указанных проблем, необходимость их решения на теоретико-методическом и практическом уровнях определили выбор темы, объекта и предмета исследования, обосновали изложение целей и задач диссертации.

Связь исследования с программами или научными темами. Данное научное исследование связано с программами социально-экономического развития Республики Таджикистан и отдельных ее регионов, Стратегией промышленного развития Республики Таджикистан на период до 2030 года, Программой продовольственной безопасности Республики Таджикистан на 2020-2024 годы, Национальной стратегией развития Республики Таджикистан на период до 2030 года и другими отраслевыми, межотраслевыми и региональными концепциями и программами развития, действующими в Республике Таджикистан.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Цель исследования. Целью исследования является укрепление теоретико-методических основ инвестиций, разработка и обоснование комплекса теоретических, методических рекомендаций и практических предложений по совершенствованию финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов.

Задачи исследования. Для достижения этой цели требуется решение следующих задач:

- определение понятия и сущности категории инвестиции, структуры и состав ее ключевых дефиниций, а также уточнение роли финансового механизма с учетом ее специфики как инструмент инвестиционного обеспечения развитие экономики страны и ее субъектов;
- исследовать основные принципы работы, раскрыт особенностей, и выявить факторы, которые позитивно или негативно влияют на деятельность финансового механизма инвестиционного обеспечения экономики страны и ее административно-территориальных субъектов;

- анализ текущей ситуации и оценка результатов реализации методов и инструментов управления процессами, работами и деятельностью, а также рычагов и механизмов финансирования инвестиций, способствующих развитию экономики республики и ее административно-территориальных субъектов;

- обоснование ключевых направлений совершенствования механизма обеспечения финансирования инвестиций, способствующие развитию экономики республики и ее административно-территориальных субъектов, в контексте совместной деятельности государственных органов и частного сектора, основываясь на поиск и нахождения путей привлечения иностранных инвесторов;

- выявить перспективы обеспечения инвестиций в развитие экономики Хатлонской области с учетом использования инвестиционных проектов на основе сотрудничества государственного и частного секторов;

- предложить меры по совершенствованию финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики административных регионов республики, в том числе Хатлонской области.

Объектом исследования являются процессы и инвестиционное обеспечение развитие экономики республики и ее областей, в том числе инвестиционное обеспечение развитие экономики предприятий и хозяйств Хатлонской области.

Предметом исследования являются организационно-экономические отношения, которые проявляются в процессе создания и совершенствования финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие предприятий и хозяйств республики, ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области.

Гипотеза исследования исходит из того, что исследование и укрепление теоретико-методических положений инвестиций и разработка совокупных теоретико-методических мер и практических предложений по совершенствованию финансового механизма обеспечения инвестиций в целях развития экономики республики и её регионов будет содействовать устойчивому развитию системаобразующих отраслях экономики страны, увеличению объемов отечественной продукции в национальном рынке, содержание существующих и появлению дополнительных рабочих мест, что улучшит уровень жизни населения по республике в целом, а также в отдельных её регионах.

Теоретические основы исследований составляют фундаментальные научные труды исследователей классической экономической науки, исследования отечественных и зарубежных ученых, в том числе российских ученых в области макроэкономических вопросов, а также исследования в области финансы, денежное обращение и кредит.

Методологические основы исследования. В качестве инструмента исследования при обработке и анализе данных использовались концептуальные, логические, монографические, расчетно-конструктивные, экономико-статистические методы.

Источник информации. В качестве первичной информации были использованы материалы Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, Министерства сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерства экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан, а также другие государственные, региональные и отраслевые программы по формированию и развитию инвестиционной деятельности в экономике Хатлонской области.

Исследовательская база. Исследовательская работа проводилась на кафедре финансы и кредита Кулябского государственного университета имени Абуабдулло Рудаки в 2016-2024 гг.

Научная новизна исследования заключается в развитии теоретико-методических положений, разработка, практических предложений руководств по улучшению и устойчивости работы финансового механизма обеспечения инвестирование развития предприятий и других хозяйствующих субъектов республики, её регионов, включая Хатлонскую область. В результате исследования были достигнуты теоретические и практические результаты, которые являются научной новизной диссертационной работы.

- развиты понятия, сущность и особенности категории инвестиции, структуры и состав ее ключевых дефиниций, а также определены роль и место финансового механизма в инвестиционном обеспечении развитие экономики страны и ее субъектов;

- исследованы основные принципы работы, раскрыты особенности, и выявлены факторы, которые позитивно и негативно влияют на деятельность финансового механизма инвестиционного обеспечения экономики страны и ее субъектов, а учет, которых позволяет принимать обоснованные управленческие решения при разработке и реализации инвестиционных программ и проектов областного (регионального) значения;

- на основе анализа текущей ситуации, оценки внедрения методов и рычагов управления процессами, деятельностью и механизма финансирования инвестиций способствующие развитие экономики республики ее регионов, в том числе Хатлонской области, было доказано, что состояние и развитие производственных мощностей предприятий и хозяйств области и их финансовое положение зависят от наличия и эффективного использования инвестиций;

- обоснованы ключевые направления совершенствования механизма обеспечения финансирования инвестиций, способствующие развитию экономики республики и ее административно-территориальных субъектов, в частности Хатлонской области в контексте совместной деятельности государственных органов и частного сектора, на основе поиска и нахождения путей привлечения иностранных инвесторов для предоставления инвестиций в экономику исследуемого региона;

- в работе прогнозировались объемы инвестиции на развитие экономики исследуемого региона с учетом использования инвестиционных проектов на

основе совершенствования финансового механизма инвестиционного обеспечения развитие экономики республики и ее административно – территориальных субъектов, а также моделировано планирования развития экономических процессов на административно-территориальных регионах, особенно в Хатлонской области;

➤ предложены инструменты для усовершенствования финансово-экономической модели поддержки инвестирования экономики Республики Таджикистан и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области, которые разработаны и теоретически обоснованы на основе использования зарубежного опыта, что дает возможность совершенствовать существующие инвестиционные системы регионов, на основе использования современных подходов улучшить инвестиционную активность и эффективность в хозяйствах и предприятиях.

Положения, выносимые на защиту:

1. Укреплены и развиты теоретические положения об инвестициях(понятие, сущности, виды), инвестиционных процессов и деятельности, их составляющие и значимости для активизации инвестирования и устойчивого функционирования экономики и ее субъектов;

2. Определены принципы инвестирования, специфические особенности инвестиционного процесса, объективные и субъективные факторы, способствующие функционированию механизма регулирования инвестиций для устойчивого развития экономики республики, в том числе ее административно-территориальных регионов;

3. Анализ состояния и тенденции развития экономики республики, в том числе Хатлонской области на основе итоговой оценки результатов, внедрения методов и рычагов управления потоками, деятельностью финансового механизма обеспечения инвестиционных процессов;

4. Обоснованы ключевые направления совершенствования механизма, который в перспективе может обеспечивать устойчивое финансирование инвестиций, в том числе инвестпроектов способствующие развитием экономики республики и её хозяйствующих субъектов в контексте развития государственно-частного сотрудничества и путей привлечения как внутренних, так и внешних инвесторов;

5. Расчитаны перспективы альтернативных инвестиций для поддержки экономического становления исследуемого региона с учетом использования современных инвестиционных проектов принимая во внимание предпосылки улучшения финансового механизма предоставления инвестиций для устойчивости развития экономики республики, включая Хатлонскую область;

6. Предоставлены предложения для решения проблем по совершенствованию финансового механизма предоставленных инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области, основанных на использовании опыта стран ближнего и дальнего зарубежья.

Теоретическая и практическая значимость диссертационного исследования состоит в том, что полученные в диссертационной работе научные результаты и предложения могут служить методической и практической основой для совершенствования работы финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области. Выводы, представленные автором, дают возможность усилить научные положения по совершенствованию работы финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов.

Практическая значимость диссертационного исследования заключается в том, что результаты исследования могут быть использованы хозяйствующими субъектами и региональными и местными органами исполнительной государственной власти при обосновании финансового механизма обеспечения инвестиций, привлечения и размещения инвестиций, а также при мониторинге инвестиционной деятельности в экономике республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области.

Степень достоверности результатов исследования подтверждена точным и целенаправленным использованием статистических источников по исследуемой проблеме, большим объемом использованной первичной информации, что позволило соискателю провести углубленный анализ и оценку финансового механизма обеспечения инвестиций в развитие предприятий и хозяйств республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Новизна и результаты диссертационного исследования соответствуют следующим пунктам паспорта специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан по специальности 08.00.07 – Финансы, денежное обращение и кредит: 2.14. Финансирование инвестиционных процессов на республиканском и местном уровнях; 3.25. Финансы инвестиционных и инновационных процессов, финансовые стимулы инвестиций; 4.7. Механизм инвестиционной стратегии сбережений населения; 4.8. Развитие финансовых отношений и принятие финансовых инвестиционных решений в бытовом хозяйстве; 5.2. Теоретическое и методическое обоснование подходов к оценке имущества, капитала и привлеченных ресурсов.

Личный научный вклад соискателя в исследовательскую работу. Диссертационное исследование проводилось непосредственно автором. Положения, подлежащие защите, разработаны лично автором. Определена роль механизма обеспечения инвестиций в ускорении развития экономики республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области. Определены основные направления обеспечения инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе Хатлонской области. Научные

разработки диссертанта были использованы в процессе обучения в Кулябском государственном университете имени А.Рудаки при изучении учебных курсов «Анализ инвестиционных проектов», «Основы финансов» и «Финансы, денежное обращение и кредит».

Апробация и внедрение результатов диссертации. Основные теоретические и практические результаты диссертационного исследования в форме докладов и статей на научных и научно-практических конференциях и семинарах международного и республиканского значения в Кулябском государственном университете имени А.Рудаки, Таджикском национальном университете, Таджикском аграрном университете им. Ш. Шотемура и в Таджикском государственном финансово-экономическом университете в период 2016-2024 гг. Отдельные положения научной работы, также были зачитаны и обсуждены на международных научно-практических конференциях.

Публикации по теме диссертации опубликованы в 23 научных работах авторов, в том числе в 5 статьях в журналах и изданиях ВАК при Президенте Республики Таджикистан. Общий объем опубликованного научного материала по теме диссертации составляет 9,6 п.л.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, предложений и списка литературы. Текст научной работы напечатан на 181 компьютерных страницах, содержит 31 таблиц, 7 рисунков и 14 диаграмм.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во введении обоснована актуальность темы диссертационной работы, разработаны и определены цели и задачи, объект и предмет научного исследования, а также в краткой форме изложены научная новизна и практическая значимость полученных результатов.

В первой главе «Теоретико-методические основы исследование финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического роста» рассматриваются теоретико-методические аспекты, принципы, специфические особенности, позитивные и негативные факторы, а также рациональные эксперименты из опыта развитых стран по финансирование инвестиций, обеспечивающие экономический рост.

В экономической литературе понятие "инвестиции", как и другие экономические категории, имеет глубокие значения, множество различных объяснений, зачастую противоречащих друг другу. Взгляды и выводы ученых-экономистов на протяжении многих лет менялись и совершенствовались в связи с концепцией инвестирования, которая постоянно изменяется и уточняется. Отметим что, инвестирование во многих интерпретациях сводится к размещению денежных средств. Нет необходимости полностью соглашаться с приведенным выше объяснением, поскольку под инвестициями понимаются не только денежные инструменты, но и другие активы, такие как движимое и недвижимое имущество, ценные бумаги и другие ценные бумаги.

В диссертации доказано, что инвестирование – это вложение капитала в основные и оборотные средства в течение определенного периода времени для любого вида предпринимательской деятельности, основной целью которой является получение прибыли. На наш взгляд, инвестирование-это создание и

развитие производственных и непроизводственных фондов и развитие социальной сферы.

Цель использования инвестиций в производство состоит в том, чтобы модернизировать машины и оборудование и обеспечить производство высококачественной продукции по доступным ценам на рынке.

Это также приведет к увеличению предложения рабочих мест, усилению конкуренции между отечественными производителями и экспорту высококачественных товаров за рубеж. Другими словами, экономическая сущность инвестирования заключается в том, что предприниматели вкладывают свои свободные средства в важные секторы экономики с основной целью, которая заключается в получении прибыли. С помощью этого инструмента инвестиции будут способствовать появлению новых рабочих мест, нового налогоплательщика в бюджет, сокращению дефицита бюджета, увеличению депозитов в банках, увеличению производства товаров и услуг.

Рисунок 1. – Содержание финансового механизма регулирования и стимулирования инвестиционной деятельности на областном уровне

Источник: Составлено автором

Как мы уже отметили в вышеприведенных абзацах относительно концепции и сущности инвестиций, обеспечения инвестиций, мы будем исходить из того, что в этой части работы мы также исследуем основные дефиниции финансового механизма: понятие, сущность, структура, состав и другие содержательные элементы. Это объясняется тем, что инвестиции напрямую связаны с финансовым механизмом. Финансовый механизм является составляющая часть управленческого механизма предприятий и организаций представляющий комплекс элементов и рычаги воздействия в руках финансовых менеджеров для осуществление целевое воздействие на отдельные компоненты управляемой подсистемы. В ходе научной работы был исследован финансовый механизм регулирования инвестиционных стимулов. Было исследовано, что этот механизм состоит из элементов, форм и методов инструментов управления финансовыми ресурсами, финансовых методов, финансовых инструментов, финансовых рычагов, финансовых стимулов, финансовых санкций, информационной поддержки, как показано на рисунке 1.

Изучение экономической литературы показывает, что в экономической системе финансовый механизм подразделяется на следующие разделы: макроэкономический, мезоэкономический и микроэкономический уровни. **Финансовый механизм макроэкономического уровня** состоит из следующие элементы: особенностей и принципы формирования, развития и функционирования финансового механизма, функции, стратегические и тактические цели и задачи финансового механизма, методы, модели и формы, финансовые инструменты для успешной работы финансового механизма, ресурсы, правовые, нормативные и информационное аспекты, объекты и субъекты, рычаги и стимулы, гарантии, санкции, а также стратегические и тактические этапы формирование и развитие системы финансовых отношений. **Финансовый механизм мезоэкономического уровня** в основном предназначен для решения проблем в управление социально-экономическом секторе того или иного региона или отрасли экономики. Упомянутый механизм в основном протекает из финансового механизма на уровне макроэкономики, но направлен только на решение финансовых проблем определенного региона или отрасли экономики.

Финансовый механизм микроэкономического уровня в основном направлено на решения проблем, цели и задач на уровне компании, фирм, предприятий, отраслей и других форм субъектов хозяйствование. Внутренняя структура и состав данного финансового механизма намного примитивнее чем макро- и мезоэкономических механизмов. Примечательно, что тенденции развития состояние инвестиционных процессов в экономике того или иного государства определяется динамикой нижеследующих индикаторы: общий объем инвестиций, доля инвестиций в ВВП, доля реальных инвестиций в общем объеме инвестиций, общая величина реальных инвестиций, доля реальных инвестиций, направленных в основной капитал.

В ходе исследования диссертант делает вывод, что в республике и ее административно-территориальных регионах, то есть областях инвестирование

реализуются с учетом требований, которые формируются в рамках ключевые принципы инвестиционной деятельности, основными из которых считаются: 1) принцип доходности служит для определения рентабельности инвестиционных вложений, т.е. оно не должно быть ниже существующих критериев и норм в региональных экономиках. 2) принцип соответствия означает, что в прогнозируемый период инвестиционные вложения превратились в инновационный капитал субъектов инвестиций. 3) под принципом концентрации понимается, что инвестиционный проект состоит из трех этапов реализации и управления инвестиционной деятельностью. 4) принцип идентификации проявляется в поиске важных путей инвестиционной деятельности во всех формах инвестиционной деятельности и отраслях. 5) принцип отбора означает, что при инвестировании следует выбирать такие инвестиционные проекты, которые окупаются в указанный период времени и принесет инвестору соответствующую прибыль. 6) принцип инновационности – это своего рода прогнозные планирование инвестиционных вложений и означает внедрение новых технологий в деятельность предприятия, чтобы сделать его конкурентоспособным; 7) принцип снижения инвестиционного риска означает, что при разработке инвестиционного проекта в любой сфере его уровень может быть переменным и должен учитываться; 8) принцип компетентности – считается, что реализация стратегии инвестиционных проектов должна осуществляться профессиональными специалистами, обладающими высокой квалификацией, поскольку это повышает эффективность инвестиционных проектов.

Диссертант выяснил, что в развитии экономики каждого государства на инвестиционную деятельность влияют специфические особенности экономики страны, ее регионов, отраслей, среди которых наиболее важными являются ресурсный потенциал области, удаленность области от центра, климат области, численность населения, количество высококвалифицированных специалистов в административно-территориальной зоне, ее отраслевое производство в зависимости от сезона и др. Ресурсный потенциал административно-территориальной области – это все природные ресурсы, включая полезные ископаемые, финансовые и другие доступные ресурсы. Под удаленностью административно-территориального региона (области) от центра понимаются те регионы, которые находятся далеко от центра для перемещения товаров и продукции, что отрицательно сказывается на инвестиционной деятельности. Кроме того, характеристики региона или области, такие как уровень развития, численность трудоспособного населения, количество активных предприятий, развитие бизнеса, налоговая система и т. д., также способствуют привлечению инвестиций в тот или иной регион. На развитие экономики административно-территориального региона влияют различные факторы. Анализ показал, что все факторы, которые влияют на работу финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического развития того или иного государства можно разделить на две большие группы: 1) Субъективные факторы, такие как инвестиционный потенциал отечественных и компаний и предприятий,

инвестиционные ресурсы зарубежных стран, инвестиционная политика международных финансовых организации и др., т.е. это совокупность микро-макрофакторов влияющие на инвестиционную деятельность предприятий и хозяйствующих субъектов страны; 2) К факторам объективного характера относятся наличие энергетических ресурсов и сырья, географическое расположение страны, природа, климат, выход к морю, территория, численность населения, ёмкость национальных рынков, религия, традиции и культура народов проживающие в стране и др. В других источниках исследователи выделяют

политические, социальные и культурные факторы. На ряду упомянутых факторов сами инвесторы считают, что стабильность, превосходства закона, уровень демократии и жизни населения, наличие рыночной инфраструктуры, медицинское обслуживание, доступность к информации являются основными позитивными факторами привлекающие иностранных инвесторов. Следует отметить, что в экономической литературе ученые, также выделяют и другие факторы, влияющие на финансовый механизм инвестиционного обеспечения экономического роста территорий или областей, которые подробно раскрыты на таблице 1.

Таблица 1.- Факторы, влияющие на финансовый механизм инвестиционного обеспечения экономического роста

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ИНВЕСТИЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА			
Финансово-кредитные	Экономические	Рыночная инфраструктура	Социально-политические
• доступ к ресурсам из госбюджета; • обеспечение внебюджетных фондов и их ресурсы на душу населения; • удельный вес долгосрочных кредитов в общем объёме кредитов ; • страхование вклады инвесторов; • процентные ставки банков • девальвация иностранной валюты по отношению к национальной.	• отношение к иностранным инвесторам; • разработка программного обеспечения для привлечения иностранных инвестиций; • налоговые льготы; • не развитость рынка ценных бумаг; • чартерные бонус или стипендии.	• конкурентная среда на рынке; • потенциал внешних и внутренних рынков для продажи продукции; • связи между хозяйствами; • нехватка профессиональных специалистов по маркетингу и логистике.	• степень доверия общественности к правительству; • политическая стабильность; • национальные и религиозные отношения; • прозрачность в деятельности правоохранительных органов; • эффективность принятия решений и доступность информации • социальная стабильность и уровень жизни населения.

Источник: Составлено автором

В диссертации автор исследует зарубежный опыт обеспечения инвестиций в экономическое развитие и возможности его использования в Республике

Таджикистан и приходит к выводу, что целесообразно использовать некоторые из этих практик в Хатлонской области. Например, крайне необходимо направление представителей малых и средних предприятий Хатлонской области на ярмарки, встречи международного уровня и выставки, так как это способствует все большему привлечению иностранных инвестиций в Хатлонскую область. Содействие этому опыту заключается в том, что иностранные инвесторы не имеют полной информации о благоприятном климате территории Хатлонской области.

В этой части диссертации исследователь в целом делает вывод: 1) весьма вероятно, что Китай и в будущем останется основным инвестором экономики Таджикистана, так как 1/3 объем зарубежных инвестиций РТ в 2010-2021 годах инвестированы КНР. Инвестиционная политика КНР в основном охватывает интересы самого Китая. Например, большинства инвестпроектов, который финансируется и реализуется Китаем в итоге продукт сам и приобретает. Иначе говоря, КНР инвестируя в экономики РТ, тем самым развивает свой зарубежный производственный потенциал в перспективе (на следующие 20 лет) для обеспечения нужд своей экономики; 2) Анализ инвестиционных вложений РФ в экономику РТ показывают, что несмотря на то, что Россия является ключевым партнером РТ, но в перспективе уступает место Китаю. С начала 2014 года в стратегии Российской Федерации наблюдается снижение объёме инвестиций в Республики Таджикистан, а в последующие годы из-за предъявления санкций и проведения СВО на Украине. Судя по сложившееся ситуации вокруг этой проблемы, существующая тенденция все ещё остается неизменным; 3) По причине имеющегося ряда существующих трудностей внесение иностранного капитала было сравнительно изменено, что привело экономику Таджикистана к зависимости от крупных инвесторов. Эти крупные инвесторы, среди которых Великобритания, Сединённые штаты Америки, Китай и Казахстан, за последнее время, а именно несколько лет, снизили объемы своих капиталовложений в экономику Таджикистана. По этой причине возникает необходимость создания благоприятных условий; 4) Таджикистану следует изучить опыт Кыргызстан и Узбекистан в области привлечении зарубежных инвесторов. Иначе говоря, улучшая свой инвестиционный климат РТ может в будущем привлечь инвестиций из зарубежных стран, такие как США, Япония, Индия и Южная Корея и др.

Во второй главе «Анализ состояния финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического развития Хатлонской области» проведён мониторинг существующего положения с инвестициями в национальной экономике и ее регионах, дана оценка эффективности инвестирования в экономику и финансовому механизму предоставления инвестиций в предприятиях и хозяйствах Хатлонской области.

Проведённый автором анализ демонстрирует что объем производства промышленной продукции по Хатлонской области в 2021 году достиг 10,2 млрд. сомони, а это на 11% выше по сравнению чем в 2020 году. В 2021 году в этой области введено в эксплуатацию 86 минизаводов и предприятий с 1140

рабочими местами. В инвестиционной сфере до сегодняшнего дня в Хатлонской области реализовано 80 инвестиционных проектов на сумму 15 млрд. сомони.

Таблица 2.- Динамика основных социально-экономических показателей развития Хатлонской области

Показатели	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2018 в %
ВРП,млн. Сомони	17107,5	19664,0	22080,4	26967,8	33832,1	197,7
ВРП -на душу населения Хатлонской области (тыс. сомони)	5223,8	5872,8	6446,8	7624,2	9584,2	183,4
ЧЗН, тыс. чел	456,7	473,2	476,0	476,0	489,7	107,2
Уровень безработицы, %	2,1	1,9	1,7	1,66	1,7	-0,4 б.ф
Доходы бюджета области, тыс.сомони	15508408,0	17236568,0	19030271,0	22255080,0	24890059,0	160,4
СРЗП 1 рабочего, Сомони	913,33	998,54	1053,78	1143,19	1265,12	138,5
Средний размер пенсии, сомони	296,73	291,52	311,27	361,18	385,19	129,8
Количество пенсионеров в области (тыс. человек)	239,9	249,3	257,0	264,6	271	112,9

Источник: Статистический ежегодник Хатлонской области / статистический сборник. - Бохтар, Главное управление Агентства по статистике при ПРТ в Хатлонской области, 2023. - С 10,.63,65,67, 209; Ежегодная статистика Республики Таджикистан / статистический сборник - Душанбе: Агентство по статистике при ПРТ, 2023.- С.214 и авторские расчеты.

В Хатлонской области в настоящее время осуществляется инвестиций в 40 госпроектов на сумму 7 млрд сомони. Показатели социально-экономического развития Хатлонской области представлены в таблице 2. Из анализа таблицы 2 было установлено, что ВРП в 2022 году составил 33832,1 млн сомони и по сравнению с 2018 годом увеличился на 197,7 %. Валовой региональный продукт в 2022 году на одного человека в Хатлонской области достиг 9584,2 тыс. сомони, а это в сравнении с показателями 2018 года составляет 183,4%.

Показатель уровня безработного населения в 2022 году по Хатлонской области достиг 1,7%, а количества занятого населения работой в 2022г составило 489,7 тыс. чел., что на 107,2% повышает аналогический показатель в 2018г.

Что касается госбюджета Хатлонской области то в 2022 году показатель ее доходная часть составил 2489005,9 млн сомони. Анализ показывает, что это показатель увеличился на 160,4 % по сравнению с 2018г. В Хатлонской области, в 2022 году заработная плата 1 рабочего составила 1265,12 тыс. сомони в месяц, что на 138,5 % больше по сравнению с 2018 годом, средний размер ежемесячной пенсии в области в 2022 году составил 385,19 сомони и увеличился на 129,8%.

В диссертации рассмотрены тенденции состояния инвестиций в развитие отраслей Хатлонской области в таблице 3.

Таблица 3. - Инвестиции в развитие отраслей Хатлонской области (тыс. долл. США)

Отрасли	Годы						2022 /2018 (в %)
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2018 (-,+)	
Промышленность	592,8	1387,1	1562,2	1655,6	1818,5	1225,7	306,7
Сельское хозяйство	4842,5	3460,9	3943,5	6017,0	5188,2	345,7	107,1
Орошение	1867,2	1932,5	2340,0	3185,9	5567,2	3700	298,1
Транспорт	8171,2	5098,8	6673,8	11063,7	15244,8	7073,6	186,5
Образование	2010,9	2143,5	2206,4	2187,1	2449,7	438,8	121,8
Здоровье	2058,9	2563,3	2592,4	3113,7	5088,3	3029,4	247,1
Энергетика	23147,8	18875,2	24453,2	31819,4	38349,2	15201,4	165,7
Всего	48025,3	35461,3	43771,5	59042,4	73705,9	25680,6	153,4

Источник: расчеты автора на основе данных Управления по инвестициям и госимуществом исполнительного органа государственной власти Хатлонской области.

Из анализа таблицы 3 установлено, что инвестиции на развитие экономики отраслей в упомянутой области в 2022 году, в частности в отраслях промышленности составили 1818,5 тыс. долл. США, что в 306,7 раза превышает показатель 2018 года. Показатели инвестиционных вложений в сельском хозяйстве региона в 2022 году составил 5188,2 тыс. долл. США, что на 107,1% больше чем в 2018 год. В 2022 году объёмы инвестиции на ирригации мелиорации в области составили 5567,2 тыс. долл. США, т.е. увеличившись по сравнению с 2018 годом на 298,1 раз, также за анализируемый период инвестиции на транспортный отрасль составили 15244,8 тыс. долл. США, что на 186,5% больше по сравнению с 2018 г. Данный показатель на образования в 2022 году составил 2449,7 тыс. долл. США, что на 121,8% больше по сравнению с 2018 г., также упомянутый индикатор в 2022 здравоохранения составил 5088,3 тыс. долл., что в 247,1 раза больше по сравнению с 2018г., а в энергетическом отрасли в 2022 были вложены инвестиции на сумму 38349,2 тысяч долл., которые составляли 165,7% показателя 2018 года.

Всего во все отрасли Хатлонской области в 2018 году было инвестировано 48025,3 тыс. долл. США, в 2019 году 35461,3 тыс. долл. США, в 2020 году 43771,5 тыс. долл. США, в 2021 году 59042,4 тыс. долл. США, в 2022 году 73705,9 тыс. долл. США, что в среднем на +153,4% больше, чем в 2018 г. Следует отметить, что реализация проектов иностранных инвестиций играет важную роль в развитии районов Хатлонской области. Например, иностранные инвестиции в 2022 году составили 73705,9 тысяч долларов, из которых 58 млн долларов составили прямые инвестиции. Согласно анализу таблицы 4 было установлено, что количества инвестпроектов Хатлонской области составили: в 2018 году 196 инвестиционных проектов на сумму 48025,3 тыс. долл. США, в 2019 году - 192 инвестиционных проекта на сумму 35461,3 тыс. долл. США, в 2020 году 183 инвестиционных проекта на сумму 43771,5 тыс. долл. США, в 2021 году 187 инвестиционных проектов на сумму 59042,4 тыс. долл. США, в 2022 году 205 инвестиционных проектов на сумму 73705,9 тыс. долл. США.

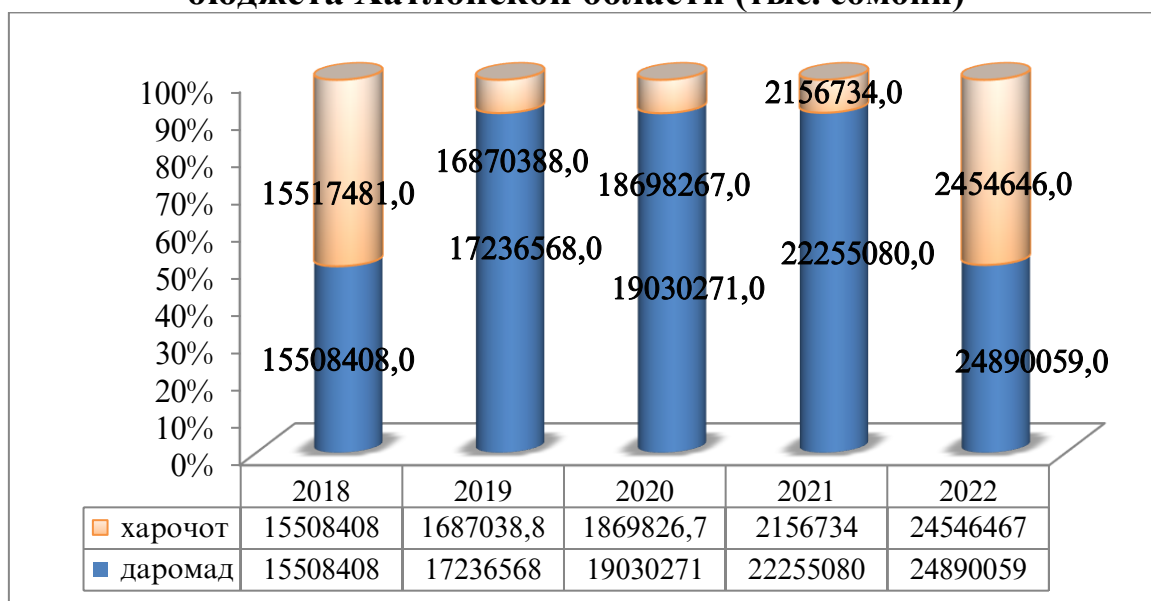
Таблица 4.- Реализация инвестиционных проектов в регионах Хатлонской области на 2018-2022 годы(тыс. доллар США)

Регионы	2018		2019		2020		2021		2022	
	Объем проекта	Объем финансирования проекта (тыс .долл. США)	Объем проекта	Объем финансирования проекта (тыс .долл. США)	Объем проекта	Объем финансирования проекта (тыс .долл. США)	Объем проекта	Объем финансирования проекта (тыс .долл. США)	Объем проекта	Объем финансирования проекта (тыс .долл. США)
г.Бохтар	11	10856,3	12	6339,0	10	9734,00	11	25887,0	11	49396,9
р.Вахш	9	2962,6	9	1905,0	10	5000,80	10	8994,0	9	18285,6
р.Хуросон	7	18779,3	7	7100,0	7	5490,0	6	67487,0	11	83034,6
р.Дусти	6	15882,2	5	3678,0	6	4760,0	7	3676,0	8	4493,1
р.Кубодиён	7	6900,0	7	4234,0	6	6771,0	8	5365,0	8	9474,0
р.Дж.Балхи	9	12938,8	8	5469,0	9	8695,0	10	9884,0	9	7679,5
р.А.Джами	7	4219,8	6	3680,0	5	5539,0	6	6296,0	6	8289,9
г.Норак	6	59884,9	6	38765,0	8	6190,0	8	81693,0	9	143917,9
р.Джайхун	7	10144,3	6	4800,0	7	7270,0	9	9830,0	11	12102,7
р.Пяндж	5	6872,2	5	3955,2	4	7552	5	482,8	6	2296,5
р.Шахритуз	5	3794,2	7	1236,4	5	2184,2	5	2920,0	5	679,6
р.Яван	0	53967,1	9	40597,8	8	6188,0	9	9745,0	6	5103,1
г.Леваканд	6	55143,2	6	72645,6	7	82888,0	7	111979,0	8	11355,3
г.Куляб	15	11853,7	14	8926,7	13	22890,0	13	27950,3	16	34401,6
р.Муъминабад	6	4245,5	6	3033,04	6	4367,61	6	11898,0	6	15099,5
р.Восеъ	13	28194,3	14	20120,4	14	34948,0	12	29790,6	14	51911,6
р.М.А.Хамадони	8	8788,0	8	6504,8	6	7259,0	8	10980,9	8	26218,4
р.Фархор	10	8384,0	9	7605,5	8	9919,7	8	5968,8	8	6447,18
р.Темурмалик	5	2488,6	7	1234,1	6	5321,63	6	4883,7	7	10106,0
р.Дангара	14	25975,9	12	24634,0	10	36966,0	11	9899,6	14	18173,8
р.Ховалинг	8	22876,6	8	19763,1	6	27763	4	895,6	5	1889,0
р.Ш.Шохин	5	94955,0	4	63817,2	5	9886,1	3	14897,5	5	19289,6
р.Балджувон	5	1967,0	6	1587,0	5	17784,0	3	278,4	4	871,2
р.Кушониён	7	3290,0	7	2233,2	10	95900,0	10	128455,1	9	161442,4
р.Н.Хисрав	5	4889,5	4	749,0	2	6448,0	2	286,7	2	35100,0
Всего	196	48025,3	192	35461,3	183	43771,5	187	59042,4	205	73705,9

Источник: Расчеты автора на основе данных Управления по инвестициям и государственным имуществом исполнительного органа государственной власти Хатлонской области.

В своей работе диссертант отмечает, что одним из экономических показателей, который может улучшить финансовый механизм обеспечения инвестиций, является финансирование за счет средств местного бюджета Хатлонской области. Местный бюджет Хатлонской области является дотационным и ежегодно получает финансовую помощь за счет республиканского бюджета, однако местный бюджет является основным источником финансирования программы социально-экономического развития Хатлонской области. Эффективность использования бюджетных средств свидетельствует о прозрачности. Следование этой теме отвечает интересам гражданского общества и будет способствовать укреплению демократических элементов. При этом прозрачность по всем аспектам бюджета повышает доверие населения к местным органам власти. Ведь каждый гражданин знает, как и куда расходуется уплаченный налог. Самое главное, если будет обеспечена прозрачность бюджета, то снизится уровень коррупционных действий в обществе, увеличатся инвестиции за счет местного бюджета в приоритетные отрасли области.

Диаграмма 1. – Анализ доходной и расходной части местного бюджета Хатлонской области (тыс. сомони)

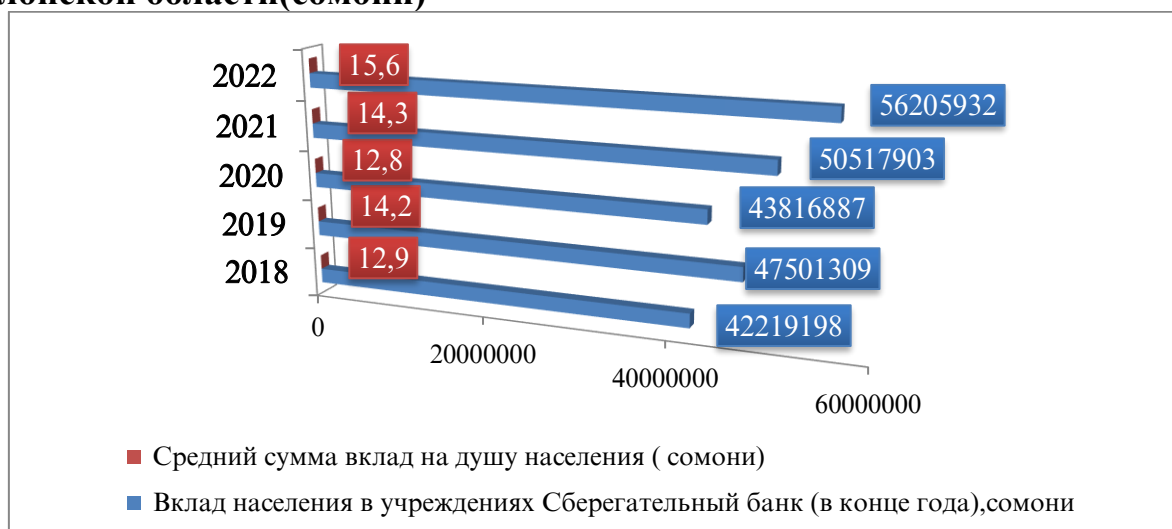

Источник: Ежегодная статистика Хатлонской области / статистический сборник. - Бохтар, Главное управление Агентства по статистике при ПРТ в Хатлонской области, 2022. – С. 207-208 и расчеты автора.

Из показателей диаграммы 1 видно, что доходная часть местного бюджета Хатлонской области в 2022 году увеличилась на 160,4% по сравнению с 2018 годом. По оценке экспертов данной области тенденция увеличения доходной части местного бюджета Хатлонской области является увеличение количества хозяйствующих субъектов, производственных предприятий, развитие культуры налогообложения граждан. При этом расходная часть местного бюджета Хатлонской области в 2022 году по сравнению с 2018 годом увеличилась на 158,1%, что зависит от доходной части местного бюджета области, так как с увеличением доходов увеличиваются и расходы.

Еще одним финансовым источником инвестиционного обеспечения являются сбережения населения в банках. В то же время они считаются ключевыми индикаторами, отражающие уровень жизни населения страны. Анализ состояния сбережений населения Хатлонской области показывает, что с каждым годом сбережения населения в банках увеличиваются, что обеспечивает стабильность банковской системы и способствует развитию экономики страны. Состояние сбережений населения в банках и ссудо-сберегательных организациях представлено диссертантом на диаграмме 2.

Диаграмма 2. – Вклад населения в учреждения Сберегательного банка Хатлонской области(сомони)

Источник: Ежегодная статистика Хатлонской области / статистический сборник. - Бохтар, Главное управление Агентства по статистике при ПРТ в Хатлонской области, 2022. – С. 210 и расчеты автора.

Из данных диаграммы 2 можно пронаблюдать сберегательные средства народонаселения Хатлонской области в отделениях Национального сберегательного банка, расположенных в Хатлонской области в 2022 году по сравнению с 2018 годом увеличились на 13986734 сомони, что составляет 33,1%. В этот период, в 2018 году этот показатель на душу населения в Хатлонской области составлял 12,9 сомони, а к 2022 году он достиг 15,6 сомони. Одной из причин увеличения сбережений населения в области, на наш взгляд, является доверие населения к кредитным учреждениям области и повышение финансовой грамотности населения. С этой точки зрения становится очевидным, что сбережения являются одним из финансовых источников инвестиционного обеспечения и играют важную роль в развитии экономики Хатлонской области, поскольку их рост закладывает основу для улучшения уровня жизни населения страны. В связи с этим правительству страны и местным органам власти области, городам и районам Хатлонской области для создания благоприятных условий сбережений населения в банках и кредитных организациях необходимо осуществить следующие необходимые меры: пропаганда вкладов населения в банках и депозитно-кредитных организациях, в зависимости от возможности повышения процентных ставок по депозитам банками, создание благоприятных условий для сбережений в банках,

постоянный контроль за сбережениями и их возврат в определенные сроки банками.

В третьей главе “Направления совершенствования финансового механизма обеспечения инвестиций экономического развития в Хатлонской области” рассматривается развитие роль государственно-частного сотрудничества в инвестиционном обеспечении экономического роста Хатлонской области, пути привлечения зарубежных инвестиций в экономику Хатлонской области, и алгоритм модуля финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического развития Хатлонской области на перспективу.

В диссертации доказано, что проблема привлечения и рационального использования инвестиций на всех стадиях организации и управления, будь это госуправления или менеджмент инвестпроектов, или совместная усилия госорганов с частным бизнесом по поводу улучшение инвестиционной привлекательности региона или др., все таки считается краеугольным камнем данного процесса. В связи с этим можно отметить, что в этом процессе основной для госрегулирование инвестиционной деятельности в плане государства и частный бизнес ключевым моментом считается создание и улучшение работы рыночной инфраструктуры. Так как инвестирование из внебюджетных источников направленные на становление и развития экономической и социальной инфраструктуры в итоге обеспечивают рост экономики, и улучшает качества работы сервисных служб и отраслей. Вопреки этого, бизнес в негосударственном секторе стремится сократить расходы и получить большую прибыль.

Таблица 5.- Производство продукции предприятий промышленности по формам собственности в Хатлонской области (в тысяча. сомони)

Показатели	Годы					2022 к 2018, в %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Общий объем промышленной продукции, в том числе	7294011,0	8661055,0	8998263,0	10332970,5	10792493,5	147,9
Государственный сектор	2844660,0	3251230	2659845,6	2932582,0	2010884,4	70,6
Совместные предприятия	5236,4	6450,4	7489,9	1190543,0	1251323,2	238,9 раз
Частный сектор	3969993,6	5348209,7	5574675,1	5360315,0	5033831,7	126,7

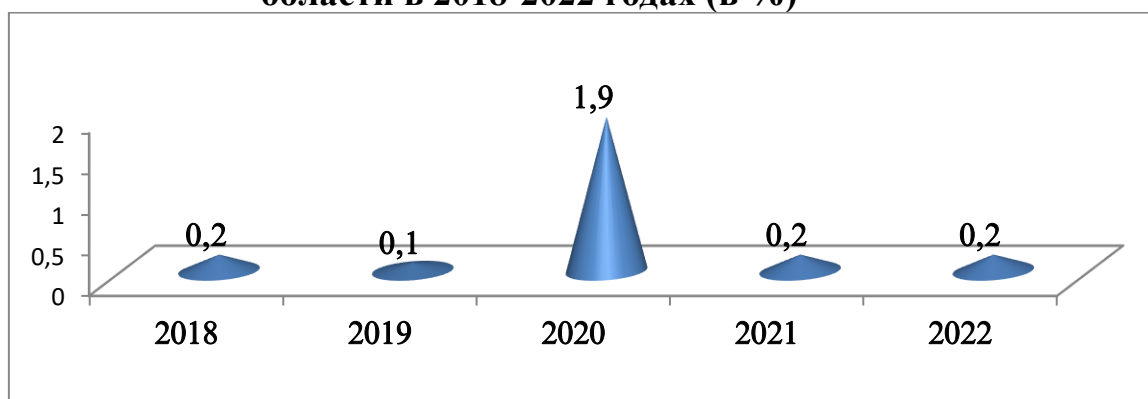
Источник: Ежегодная статистика Хатлонской области // сборник статистических данных. - Бохтар, Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан в Хатлонской области, 2022. - С.112 и авторские расчеты.

Например, согласно анализу таблицы 5, в 2022 году общий объем промышленной продукции по сравнению с 2018 годом увеличился на 147,9

процента, в государственном секторе этот показатель снизился на 29,4 процента, в совместных предприятия оно увеличился на 238,9 раз, а в частном секторе увеличение составил 126,7 процента. Из анализа таблицы стало ясно, что производство продукции в частном секторе растет из года в год.

При этом в исследовании автором с использованием реальных фактов и цифр проанализирован объем инвестиций по отношению к ВРП в Хатлонской области, который подробно описан на диаграмме 3. Анализ диаграммы 3 показал, что объем инвестиций по отношению к ВРП в процентном отношении в 2020 году увеличился в Хатлонской области. Цифры, приведенные на графике, свидетельствуют о том, что, несмотря на успехи в этом направлении, доля инвестиций по отношению к ВРП оценивается как тревожная.

Диаграмма 3.- Объем инвестиций по отношению к ВРП в Хатлонской области в 2018-2022 годах (в %)

Источник: Авторская разработка на основе ежегодной статистики Республики Таджикистан/статистический сборник-Душанбе: Агентство по статистике при ПРТ, 2023. -С.214; Управление по инвестициям и госимуществу исполнительного органа государственной власти Хатлонской области и авторские расчеты.

В этой связи, очень важно почеркнуть мнения экспертов, которые считают, что внешние инвестиционные вложения в таких случаях играют немаловажную роль для роста экономики стран или его территориальных субъектов, или отдельно взятых отраслей при переходе к рыночной экономике. Существуют много примеров того как некоторые государства используют иностранных инвестиций эффективно развивали свою экономику в целом, отдельных отраслей или регионов. Также имеются примеры из опыта зарубежных стран, которые привлекая иностранных капитал добились позитивного роста в различных сферах своих экономик. Следует отметить, что иностранный капитал в экономику Хатлонского региона привлекаются из разных стран и финансовых источников. Исходя из этого в работе автором классифицированы инвестиции в зависимости от источников в рамках финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического развития Хатлонской области: 1) **финансовые ресурсы на областном уровне** (собственные доходы за счет областного бюджета, инвестиционные средства государственных внебюджетных целевых фондов, денежные средства бюджетных организаций фондах специального назначения, инвестиции из региональных фондов, выручка и доходы от операций и внешней валютных торговли); 2) **финансовые ресурсы государства** (средства из бюджета республики, налоговые преференции и льготы,

государственные капитальные вложения, дотации, субвенции из госбюджета), кредиты предоставляемые государством безпроцента или с низкими процентными ставками, финансовые средства из правительственных фондов); 3) инвестирование за счет МВФ, АБР и других МФИ (гранты, кредиты, технические поддержки, госдолг, создание СП, помощь из гуманитарных фондов др.).

Изучение путей привлечения инвестиций и иностранных инвесторов показало, что сегодня на уровне экономики районов Хатлонской области для инвесторов как отечественных, так и иностранных разработаны и предложены инвестпроекты в различных сферах. Считается, что реализация этих проектов могут способствовать появлению новых рабочих мест, росту объемов продукции в сельском хозяйстве и промышленности, повышению заработной платы и улучшению уровня жизни населения региона в целом. Автором диссертации в рамках таблицы 6 приведен некоторые инвестпроекты разработанные частным бизнесом в разные районы региона для финансирования. Из данных таблицы 6 делается вывод, что большинства инвестиционные проекты охватывают переработку сельхозпродукции, производству промышленной продукции в районах Хатлонской области и свободных экономических зонах на территории области на общую сумму 33,7 млн долларов. Отметим, что инвестиционные проекты были разработаны и представлены отечественным и иностранным инвесторам.

Таблица 6.- Список инвестиционных проектов, разработанных частным сектором в Хатлонской области в 2022 году

Перечень видов деятельности	Регионы Хатлонской области	Общая стоимость проекта
«Создание завода по производству кетчупа, томатной пасты»	Районы Кушониён и Дусти	1,3 млн долларов
"Создание фруктовых плантаций (виноград, сливы и вишня)"	районы Муъминабад, Шахритус, Хуросон	2,9 млн долларов
"Создание предприятий по консервированию фруктов и овощей»	районы Дангара, Шахритус, Пяндж	1,2 млн долларов
Создание интенсивных фисташковых садов"на лалми методом капельного орошения	районы Пяндж и Дангара	1,8 млн долларов
Создание интенсивных садов для производства лимонов»	районы Джайхун, Дж.Балхи, Дусти	1,2 млн долларов
"Создание производственных мощностей по хранению и реализации цитрусовых (лимонов), переработке витаминных смесей"	районы Джайхун, Дж.Балхи, Дусти	0,8 млн долларов
«Создание предприятий по производству детского питания на базе переработки фруктов и овощей»	районы Муъминабад, М.С.А.Хамадони	2,5 млн долларов
Организация сушки фруктов и овощей и их упаковка»	районы Шахритус, Кубодиён, Дусти	1,5 млн долларов
"Сушка фруктов и овощей, выращивание, переработка, агрологические услуги»	район Джайхун, СЭЗ «Пяндж»	9 млн долларов
Создание технопарков как торговых центров для транспортных услуг в условиях государственно-частного сотрудничества.	СЭЗ «Дангара», СЭЗ «Куляб»	11 млн долларов
Организация производства стеклянной тары и стеклянных бутылок"	СЭЗ «Дангара»	1 млн долларов

Источник: Таблица разработан по материалам " Журнал Форум предпринимателей / Хатлонская область. Инвестиционный бизнес возможности и перспективы, (Куляб, апрель 2022 г.)- С.83" и расчеты автора.

С целью прогнозирования обеспечения инвестиций в развитие экономики региона, выявления и предотвращения возможных последствий деятельности отдельных отраслей народного хозяйства, необходимо прогнозировать комплекс инвестиций социально-экономических сфер Хатлонской области. Прогнозирование деятельности социально-экономической сферы обычно осуществляется на основе эконометрических методов, особенно моделей временных рядов. В процессе исследования для прогнозирования инвестиций социально-экономических сфер Хатлонской области мы используем модель трендового временного ряда, общий вид которой выглядит следующим образом:

$$Y_t = f(t) + \varepsilon_t$$

здесь Y – результирующая переменная, t – фактор (тренд, время), f – функция и ε_t – случайная величина.

В таблице 7 наглядно видны статистические показатели инвестиций в социально-экономический сектор Хатлонской области, используемые с целью внедрения прогнозных моделей (Таблица 7.)

Таблица 7.- Инвестиции в развитие социально-экономических сфер Хатлонской области (тысяча долларов США)

Показатели	Промышленность	Сельское хозяйство	Орошение	Транспорт	Образование	Здравоохранение	Энергетика
Аббревиатура Годы	П	СХ	О	Т	О	З	Э
2014	2876,9	1544,1	1466,1	2322,5	1654,0	1987,8	17344,0
2015	3364,7	2284,7	1574,2	3765,0	1923,3	2345,7	19222,2
2016	3846,9	3303,0	1687,3	4563,3	2279,3	3167,2	21356,9
2017	5433,7	3934,6	1896,9	5322,0	2245,0	3387,6	22400,0
2018	5926,8	4842,5	1867,2	8171,2	2010,9	2058,9	23147,8
2019	13877,1	3460,9	1932,5	5098,8	2143,5	2563,3	18875,2
2020	15626,2	3943,5	2340,0	6673,8	2206,4	2592,4	24453,2
2021	16550,6	6017,0	3185,9	11063,7	2187,1	3113,7	31819,4
2022	18181,5	5188,2	5567,2	15244,8	2449,7	5088,3	38349,2

Источник: Таблица составлена на основе периодических данных Управления по инвестициям и государственным имуществом исполнительного органа государственной власти Хатлонской области и расчетов автора.

С целью анализа инвестиционных перспектив отраслей Хатлонской области с использованием эконометрических методов на основе статистических данных таблицы 7 были разработаны и рассчитаны расчетные модели прогнозирования и их статистические характеристики, результаты которых представлены в таблице 8.

Таблица 8.- Расчетные модели инвестиционного прогноза отраслей Хатлонской области

Расчетный тип трендовой модели	Качество модели	Стандартная ошибка модели	Надежность модели
$C_t = -1544,3528 + 2212,9683 \cdot t$	$R^2 = 0,905$	$A = 5,9\%$	$DW = 1,45$
$K_t = 1620,3389 + 443,0101 \cdot t$	$R^2 = 0,850$	$A = 3,8\%$	$DW = 2,11$
$O_t = 509,1028 + 518,3417 \cdot t$	$R^2 = 0,794$	$A = 4,6\%$	$DW = 1,94$
$H_t = 2302,50 \cdot e^{0,1913 \cdot t}$	$R^2 = 0,849$	$A = 3,1\%$	$DW = 1,62$
$M_t = 1749,80 + 309,73 \cdot \ln(t)$	$R^2 = 0,780$	$A = 5,2\%$	$DW = 1,58$
$T_t = 2812,6810 - 306,4834 \cdot t + 51,8685 \cdot t^2$	$R^2 = 0,790$	$A = 1,3\%$	$DW = 1,86$
$T_t = 21384,7024 - 2098,3343 \cdot t + 417,3004 \cdot t^2$	$R^2 = 0,841$	$A = 5,0\%$	$DW = 1,36$

Источник: Разработано автором

Расчетные модели инвестиционного прогнозирования социально-экономических сфер Хатлонской области, представленные в таблице 8, по статистическим характеристикам являются надежными, и их стоит использовать для прогнозирования. Поэтому с использованием разработанных моделей были рассчитаны прогнозы указанных показателей на 2025-2030 годы (таблица 9).

Таблица 9. - Инвестиционный прогноз отраслей Хатлонской области на 2025-2030 годы (тыс.доллар США)

Показатель и Годы	Промышленность	Сельское хозяйство	Орошение	Транспорт	Образование	Здравоохранение	Энергетика
2025	25011,3	6936,5	6729,2	22864,7	2519,5	6603,9	56295,9
2026	27224,2	7379,5	7247,5	27685,1	2544,2	7594,2	64630,1
2027	29437,2	7822,5	7765,9	33521,8	2567,2	8688,1	73798,9
2028	31650,2	8265,5	8284,2	40588,9	2588,6	9885,8	83802,3
2029	33863,1	8708,5	8802,6	49146,0	2608,6	11187,3	94640,3
2030	36076,1	9151,5	9320,9	59507,1	2627,3	12592,5	106312,8

Источник: Составлено автором на основе модели в таблице 8.

Из результатов инвестиционного прогноза социально-экономических сфер Хатлонской области следует, что больше всего в сфере энергетики до 2030 года спрос на инвестиции увеличится и составит 106312,8 тыс. долларов США, данный показатель для транспортной отрасли увеличится на 73,7%, сельского хозяйства на 33,8%, орошения на 39%, образования на 6,2%, здравоохранения на 60,8%. В связи с этим рекомендации и предложения в диссертации по привлечению и поиску источников инвестиций и совершенствованию механизма обеспечения инвестиций в развитие экономики Хатлонской области в целом могут способствовать улучшению ситуации в этом направлении.

Заключение

Основные научные результаты диссертации

1. В диссертации оценивается важность инвестиций в развитие Хатлонской области. В частности, было подчеркнуто, что увеличение объема производства продукции на уровне экономики, отраслей и предприятий региона потребует обеспечения формирования материально-технической базы, которая соответственно отвечала бы требованиям. Количественный прирост основных производственных фондов проводится в следствии дополнительного инвестирования, представленного как материально-денежные средства, обращенные для расширенного воспроизводства производственных мощностей предприятий региона. Научное мнение по объяснению понятия и сущности категории "инвестиции" в сегодняшних условиях чрезвычайно богато и красочно. На наш взгляд, инвестиции – это отчет о капитале, вложенном в деятельность, которая не противоречит действующему законодательству и целью которой является получение прибыли или другой социальной, экологической выгоды [2,-А], [5-А].

2. В диссертации сделан вывод о том, что для рационального и эффективного использования инвестиций в различных кругах и уровнях экономики необходима научно обоснованная классификация инвестиций. Диссертант провел классификацию капиталовложений, с помощью которой мы можем пролить свет на различные аспекты, положительные и отрицательные стороны инвестиций [3-А].

3. В научной работе сделан вывод, что деятельность по инвестированию экономики Таджикистана расценивает динамика таких показателей, как: валовой размер капиталовложений; удельный вес инвестиций во внутреннем валовом продукте (ВВП); часть реальных вложений во всём размере инвестиций; удельный вес реальных инвестиций, обращенных в основной капитал; количество инвестиционных проектов, реализованных в экономике страны за определенный период времени. Также наиболее объективно состояние инвестиционной деятельности характеризуют следующие макроэкономические показатели: рост национального дохода; объем промышленного производства; объем сельскохозяйственного производства; общественная производительность труда и т.д [2-А].

4. В диссертации автором сделан вывод о том, что инвестиционные вложения играют важную роль в развитии экономики региона и их привлечение и эффективное использование в многом зависят от соблюдения принципов инвестирования, а также на этот процесс имеет активное влияние специфика экономики региона (организационно-экономическая ситуация региона, размещение региона и расстояние до центра, климат региона, возможности использования ресурсного потенциала региона, сезонность сельхозпроизводства) и различные объективные и субъективные факторы, особенно политический и социально-культурные факторы (уровень и качество жизни населения, взаимоотношений с инвесторами, верховенства законов, доступ к информации, прозрачность в работе органов власти), финансово-

кредитные факторы (доступ к средствам из бюджета, прозрачность использование средств внебюджетных фондов, инвестиционная привлекательность, доступ к кредитам, процентные ставки за кредиты, долгосрочные кредиты и их удельный вес общем объеме кредитов, объемы сбережений на душу населения) и др [1-А].

5. Анализ показал, что объем инвестиций в основной капитал в республике в 2022 году составил 16655,2 тыс. сомони, что по сравнению с 2018 годом увеличилось на 124,6%. Ввод в действие основных фондов в 2022 году составил 5803,4 тыс. сомони, что составляет 119,4% показателя 2018 года. В РТ в 2022 капитальные вложения направленные на объекты производственного назначения увеличились на 117% и составили 8848,6 тыс. сомони. Инвестиции в промышленность в целом по республике в 2022 году составили 5732,1 тыс. сомони, что на 4,4% меньше, чем в 2017 году, а в сельском хозяйстве в 2022 году составили 104,5 тыс. сомони, что на 105,8% больше, чем в 2017 году. В сфере транспорта и связи этот показатель составлял 1971,3 тыс. сомони, что на 163,9 % больше чем в 2017г. Инвестиционные вложений в строительстве составили 4508,5 тыс. сомони(в 2022г.), что по сравнению с 2017 годом увеличилось в 4,1 раза. В сферах торговля данный показатель по сравнению с 2017 годом увеличилось в 2,6 раза, и составил 368,1 тыс. сомони. В республике только в 2022 году из госбюджета должны были выделить средства для финансирования производственных отраслей экономики следующим образом: энергетика 6,0 млрд сомони, агросектор 1,0 млрд сомони, отрасля промышленности и строительства 208,8 тыс. сомони, транспорт 2,6 млрд сомони. То есть была запланировано выделение 11,5 млрд сомони, но в итоге оно увеличилась на 3,2 млрд сомони. Это сумма составило 34,3% расходов госбюджета(11,1% ВВП) в этот год [15-А].

6. В диссертации отмечается, что после объявления четвертой стратегической цели правительства страны 2022-2026 годы объявлены “Годами промышленного развития”. В Хатлонской области в 2021 году объем производства промышленной продукции составил 10,2 млн сомони, что по сравнению с 2020 годом увеличилось на 11%. В области в 2021 году было введено в действие 86 новых предприятий и цехов, что способствовало появлению 1140 новых рабочих мест. В период самостоятельности, в целом в регионе было вложено более 63 млрд. сомони направленные на улучшение уровня и качества жизни населения. Это свидетельствует о благоприятной экономической ситуации в области и улучшении социального статуса граждан. Что касается инвестиционного сектора, то на сегодняшний день в Хатлонской области реализовано 80 инвестиционных проектов на сумму 15 млрд сомони. В Хатлонской области за последние пять лет из всех источников финансирования освоено 12,3 млн. сомони. При этом большая часть освоенных капиталовложений была направлена на промышленные объекты и инфраструктуру. В настоящее время реализуются более 40 государственных инвестпроектов сумма которых составляет 7 млрд сомони. В том числе в регионе для снабжения населения питьевой водой реализуются 4

инвестпроекты в 500 млн сомони, а также кроме того еще четыре проекта на общую сумму в 1 млрд сомони в этом направлении продолжают реализовываться. Лишь за 2021 год в область поступило 34,4 млн. долларов США прямых иностранных инвестиций [3-А].

Рекомендации по практическому применению результатов исследования

1. В научной работе изучается опыт зарубежных стран в сфере привлечения иностранных инвестиций. Было установлено, что в отдельных регионах зарубежных стран используется множество методов, таких как налоговые льготы, финансирование из бюджета, льготы на кредиты, доступ к кредитам от МВФ, АБР и других подобных финансовых институтов, гранты, стимулы и инвестпроекты для неразвитых районов, прямые государственные инвестиционные вложения для роста экономики неразвитых районов областей и т.п. По каждому из них в диссертации изложены выводы и предложения автора, оценены возможности использования того или иного опыта в нашей республике, в том числе в Хатлонской области, [4-А], [5-А].

2. В работе автор совместную работу госорганов и частного бизнеса считает ключевым направлением совершенствования механизма инвестиционного обеспечения роста экономики исследуемого региона. Поэтому в контексте ГЧП, в работе разработана матрица инвестиционных проектов, предлагаемые для реализации в отраслях промышленности районов Хатлонской области. Матрица содержит информация об источниках финансового обеспечения упомянутых инвестпроектов, и пути решение вопросов по их реализации. Диссертант считает, что информации приведенные в матрице могут в перспективе способствовать эффективному совместному работы госорганов и частного бизнеса в сфере реализации проектов в этом секторе [7-А].

3. По мнению автора, успешной реализации инвестроектв в экономику районах региона во многом зависеть от уровня подготовки менеджеров и специалистов по управления инвестпроектами. В связи с этим автор предлагает организовать в регионах специальные учебные курсы по управлению инвестициями для специалистов – экономистов государственного и частного секторов, что положительно скажется на развитии уровня и качества работы специалистов данного сектора и будет способствовать повышению эффективности их основной деятельности в целом [6-А].

4. Автор предлагает пересмотреть в рамках предприятий, отраслей, министерств и ведомств вопрос привлечения отечественных и иностранных инвесторов, разработать новые модели привлечения отечественных и иностранных инвесторов, основанные на снижении административности, прозрачности и заинтересованности инвесторов, более инклюзивном характере развития реального производства страны. Отметим, что экономика области обладает привлекательными объектами для инвесторов и их осуществление может привести к развитию новых производств, появлению новых рабочих мест и повышению уровня жизни населения. Были определены и предложены

направления и пути обеспечения и улучшения инвестиционного климата в республике и, в частности, в Хатлонской области [8-А].

5. Для эффективного управления инвестиционными проектами и обеспечения их финансирования на уровне провинции необходимо создать в рамках какой-либо структуры государственного управления Центр обработки, финансового обеспечения и реализации инвестиционных проектов. В состав персонала данной структуры должны входить специалисты с высокой профессиональной квалификацией (в рамках инвестиционных проектов и их реализации). Такие центры могут играть ключевую роль в эффективном использовании государственных инвестиционных проектов, привлечении инвесторов к финансированию проектов регионального значения, анализе рисков и разработке решений по их снижению, поощрении льгот при реализации проектов регионального значения (в частности, путем трансляции программ этого сектора) [3-А].

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

В рецензируемых журналах:

[1-А]. Раҳматов У.Р. Омилҳои ба ҳавасмандгардонии сармоягузорӣ таъсирбахш [Матн] / Раҳматов У.Р. // Кишоварз, ДАТ. – Душанбе: Матбааи «Фархунда М», 2019. - № 4(85). - С. 213-216. ISSN 2074-5435.

[2-А]. Раҳматов У.Р. Ҷанбаҳои назариявӣ ва таснифоти сармоягузориҳо [Матн] / Раҳматов У.Р. // Паёми ДМТ. – Душанбе: Матбааи ДМТ, 2019. - №10. Қисми 2. - С.235 - 239. ISSN 2413-5151.

[3-А]. Раҳматов У.Р. Таҳлили вазъи сармоягузорӣ дар рушди иқтисодиёти минтақаҳои вилояти Хатлон [Матн] / Раҳматов У.Р. // Паёми ДМТ. – Душанбе: Матбааи ДМТ, 2020. - №4. - С.63 - 67. ISSN 2413-5151.

[4-А]. Раҳматов У.Р. Ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: мушкилот ва роҳҳои ҳалли он [Матн] / Файзулло М.Қ., Раҳматов У.Р. // Паёми Академияи идоракунии давлати назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: Матбааи АИДНПҚТ, 2022. - №4/1(58). - С.15-22. ISSN 2664-065.

[5-А]. Раҳматов У.Р. Таҷрибаи хориҷӣ оид ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо [Матн] / Раҳматов У.Р. // Паёми ДДТТ- Душанбе: Матбааи “Тоҷир”, 2022. - №4/2 (44). - С.28-34. ISSN 2308-054X.

В других изданиях:

[6-А]. Раҳматов У.Р. Воридоти сармоя аз давлатҳои хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Раҳматов У.Р. / Маводи конф. ҷумхур. илмию назариявӣ дар мавзӯи «Нақш ва аҳамияти сармоягузорӣ дар рушди иқтисоди миллӣ», (27/28.05.16). - Кӯлоб: ДДК, 2016. - С. 455-457 (569 с.).

[7-А]. Раҳматов У.Р. Нақши татбиқи технологияи муосири иттилоотӣ дар пешбурди фаъолияти самарабахши мақомоти андозӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Раҳматов У.Р. // Паёми ДДК. – Кӯлоб: Матбааи «Промекспо», 2016. – 2(15). - С.98 - 101 (232 с.)

[8-А]. Раҳматов У.Р. Нақши сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар рушди иқтисодии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Раҳматов У.Р. /Маводҳои конференсияи илмӣ- амалии ҷумҳуриявии дар мавзӯи «Муаммоҳои таъмини рақобатпазирии институтҳои молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҷаҳонишавии иқтисодиёт», (7 .12.18).- Душанбе: ДДМИТ, 2018. – С. 84-86 (191с.).

[9-А]. Раҳматов У.Р. Таъсири сармоягузориҳои хориҷӣ дар рушди иқтисодиёти минтақаҳои вилояти Хатлон [Матн] Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. / Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳуриявии дар мавзӯи «Саноатикунории иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: натиҷа ва дурнамо», (26.05.18). – Душанбе: ДДМИТ, 2018. – С. 69-75(234 с.).

[10-А]. Раҳматов У.Р. Рушди саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: мушкилотҳо ва роҳҳои ҳалли он [Матн] Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. /Матер. респ. научно-практ. конф. на тему «Формирование кластерной политики как основы инновационной ориентированности и конкурентоспособности региона». – Куляб: ДДК, 2018. – С. 209-211(302 с.).

[11-А]. Раҳматов У.Р. Сабабҳои ба хавф дучор шудани бонкҳо ва роҳҳои пешгирии хавфи бонкӣ [Матн] Раҳматов У.Р., Назаров М. /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳур. дар мавзӯи «Ҳолати низоми бонкии ҚТ дар шароити бӯҳрони молиявӣ», (28.10.17).- Душанбе: ДМИТ, 2017. - С.125-128 (210 с.).

[12-А]. Раҳматов У.Р. Самаранокии ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ба соҳаи энергетика дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] Раҳматов У.Р. /Маводи конф. ҷумҳур. дар мавзӯи «Нақши ваҳдати миллӣ дар рушди иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон», (24.06.17). – Кӯлоб: ДДК, 2017. -С.173-179 (242 с.)

[13-А]. Раҳматов У.Р. Таҳқиқи омории сармоягузорӣ дар рушди минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р. /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳур. дар мавзӯи «Масъалаҳои мубрами омори соҳавӣ дар ҚТ: ҷанбаҳои методӣ ва методологӣ», (31.03.2018). -Душанбе: ДДМИТ, 2017. -С. 70-74. (182 с.)

[14-А]. Раҳматов У.Р. Таҳлили фаъолияти минтақаҳои озоди иқтисодӣ дар рушди иқтисоди миллӣ [Матн] Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳур. дар мавзӯи «Масъалаҳои мубрами ҳисобдорӣ, таҳлил, аудит ва омор дар Тоҷикистон», (23.12.17). – Душанбе: ДДМИТ, 2017. – С. 111-114. (243 с.)

[15-А]. Раҳматов У.Р. Сармоягузори яке аз бахшҳои муҳими рушди иқтисоди миллӣ [Матн] /Раҳматов У.Р./Маводи конф. илмӣ- назариявии ҳайати профессорону омӯзгорон ва донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар мавзӯи Баҳшида ба оғози даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор 2018-2028», «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ» ва «140-солагии сардафтари адабиёти муосири тоҷик Садриддин Айнӣ (27/28.04.18).- Кӯлоб: ДДК, 2018. -С.75-76. (204 с.)

[16-А]. Раҳматов У.Р. Проблемы привлечения иностранных инвестиции в развитие экономики Республики Таджикистан [Текст] / Раҳматов У.Р. / Материали республиканской научно-практической конференции на тему

«Институциональные основы формирования инновационной экономики Республики Таджикистан». - г.Душанбе: РТСУ, 2019. – С. 370-376 (415 с.)

[17-А]. Раҳматов У.Р. Ҷалби воридоти сармояи хориҷӣ ба минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р. /Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ- амалӣ дар мавзӯи «Вазъи низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи пандемияи коронавирӯс», (11.12.21). – Кӯлоб: ДДК, 2021. -С.460-463. (571с.)

[18-А]. Раҳматов У.Р. Роҳҳои ҷалб намудани сармоягузориҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. /Маводи конф. илмӣ- амалии байналмилалӣ дар мавзӯи «Ташаккули модели инвеститсионии рушди Тоҷикистон», (14.12.18). –Душанбе: ДДМИТ, 2018. -С.103-105 (376 с.).

[19-А]. Раҳматов У.Р. Нақши сармоягузорӣ дар рушди соҳаи кишоварзии минтақаҳои вилояти Хатлон [Матн] /Раҳматов У.Р. / Маводҳои конф. илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Масоили мубрами идоракунии молияи давлатӣ: ҷанбаҳои миллӣ ва минтақавӣ», (07.12.19). - Душанбе: ДДМИТ, 2019. - С.125-128.

[20-А]. Раҳматов У.Р. Сармоягузорӣ ҳамчун омили муҳими рушди фаъолияти соҳибкорӣ [Матн] /Раҳматов У.Р. / /Маводи конф. илмӣ- амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Рушди соҳибкории инноватсионӣ дар Тоҷикистон: муаммоҳо ва роҳҳои ҳалли онҳо», (01/02.12.17). – Душанбе: ДБССТ, 2017. – С. 163-168 (276 с.).

[21-А]. Раҳматов У.Р.Таъсири сармоягузориҳои давлатӣ ва хориҷӣ дар рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Раҳматов У.Р., Талбаков Л.Қ. / /Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ- амалии дар мавзӯи «Муаммоҳои низоми андозбандӣ дар шароити муосир», (25.11.22.).- Душанбе:ДМТ, 2022.-С.295-298(430 с).

[22-А]. Раҳматов У.Р. Сармоягузорӣ ва таъсири он дар рушди соҳаи кишоварзии вилояти Хатлон [Матн] /Раҳматов У.Р. /Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Рушди низоми бонкӣ ва рақамикунории бахши молиявӣ», (19/20.12.23).-Кӯлоб:ДДК, 2023.- С.630-633 (839 с.).

[23-А]. Раҳматов У.Р. Таҳлили воридоти сармоя аз давлатҳои хориҷи кишвар ба иқтисодии кишвар [Матн] /Комилов Н.Б., Раҳматов У.Р., Назаров М. /Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои таҳлили иқтисодии комплекси нишондиҳандаҳои рушди босуботи корхона ва таъминоти ахбороти онҳо», (23-24.12.16). –Душанбе, 2016. -С. 169-171(385 с.).

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Раҳматов Умед Раҷабович дар мавзӯи “Тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушди иқтисодӣ (дар мисоли вилояти Хатлон)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

Калидвожаҳо: сармоягузорию, механизми молиявӣ, принципҳо, хусусиятҳо, омилҳо, методҳо, индикаторҳо, таҷрибаи хориҷӣ, рушди иқтисодӣ, танзими давлатӣ, лоиҳаҳои сармоягузорӣ, инноватсияҳо, самтҳо ва роҳҳои тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушд.

Мақсади таҳқиқот аз тақвияти асосҳои назариявӣ методологии сармоягузорию, таҳия ва асосноккунии маҷмуи дастурамалҳои назариявӣ, усулӣ ва пешниҳодҳои амалӣ оид ба тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудӣ он иборат аст. **Усулҳои таҳқиқот.** Ба мақсаду ба ноил шудан ба вазифаҳо ва таҳияи пешниҳодҳои асосноки илмӣ дар диссертатсия аз усулҳои мафҳумӣ, мантиқӣ, монографӣ, ҳисобию конструктивӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ оморӣ истифода шудаанд.

Натиҷаҳои бадастомада ва навиноҳои илмӣ таҳқиқот ин ҷиҳатҳоро дар бар мегиранд: Мафҳум, моҳият ва махсусиятҳои мақулаи сармоягузорӣ, фаъолияти сармоягузорӣ ва унсурҳои он, нақши онҳо дар ташаккули рушди механизми таъмини сармоягузорию рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудӣ он муайян ва муқаммал гардонид шуданд; махсусиятҳо, қоидаҳо ва омилҳои объективӣ субъективӣ ба механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудӣ он таъсирбахш ошкор карда шуданд, ки баҳисобгирии онҳо имконият медиҳад дар мавриди таҳия ва амалигардонии барномаҳо ва лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳо қарорҳои идоракунии асоснок қабул карда шаванд; дар асоси таҳлил ҳолати имрӯза, арзёбии ҷамъбасти ва оқибатҳои амалигардонии усулҳо ва фишангҳои идоракунии ҷараёнҳо, фаъолиятҳо ва механизми таъмини сармоягузорию рушди иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои маъмурию ҳудудӣ он, аз ҷумла минтақаи мавриди таҳлил қарордошта баҳогузорию шуда, исбот карда шуд, ки ҳолат ва рушди иқтисодҳои истеҳсолии корхонаҳо ва хоҷагиҳои минтақа ва вазъи молиявӣ онҳо аз мавҷудият ва истифодаи самаранокии сармоягузорию дар вобастагӣ қарор дорад;

Натиҷаҳои назариявӣ аз рӯйи натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ бадастоварда барои тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушди иқтисодӣ ҳамчун асосҳои услубӣ ва амалӣ хизмат карда метавонанд.

Тавсияҳо оид ба истифодабарӣ аз коркарди пешниҳодҳои назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ оид ба усулҳои назариявӣ ва методологии тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушди иқтисодӣ иборат мебошад.

Соҳаи истифодабарӣ. Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд ҳангоми омӯзишҳо ва таҳқиқотҳо оид ба ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии тақмили механизми молиявӣ таъмини сармоягузорию рушди иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ ва манотиқи маъмурию ҳудудӣ он истифода карда шаванд.

АННОТАЦИЯ

на автореферат диссертации Рахматова Умед Раджабовича на тему “Совершенствование финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического роста (на примере Хатлонской области)” на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – Финансы, денежное обращение и кредит.

Ключевые слова: инвестиции, финансовый механизм, принципы, характеристики, факторы, методы, индикаторы, зарубежный опыт, экономический рост, государственное регулирование, инвестиционные проекты, инновации, направления и пути совершенствования финансового механизма, инвестиционное обеспечения экономического роста.

Целью исследования является укрепление теоретико-методической основы инвестиций, реализация и определение всех теоретических, методических рекомендаций и практических предложений для усовершенствования финансово-экономического механизма использования инвестиций для стабильного развития экономики республики и ее административно-территориальных районов.

Методы исследования. Для достижения целей и задач, и разработки научно обоснованных предложений в диссертации использованы концептуальные, логические, монографические, расчетно-конструктивные, экономико-статистические методы.

Научная новизна исследования заключается в обосновании следующих полученных результатов: определены и дополнены понятия, сущность и особенности категории инвестиции, инвестиционной деятельности и их составляющих элементов, их значение в создании и улучшении механизма предоставления инвестиций для улучшения состояния экономики страны и ее административно-территориальных регионов; выявлены особенности, правила и объективные и субъективные факторы, влияющие на финансовый механизм обеспечения инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов, учет которых позволяет принимать обоснованные управленческие решения по разработке и реализации инвестиционных программ и проектов в регионах; на основе анализа сегодняшнего состояния, итоговой оценки и последствий внедрения методов и рычагов управления потоками, деятельностью и механизмом обеспечения инвестиций в развитие экономики республики и ее административно-территориальных регионов, в том числе анализируемого региона, было оценено и доказано, что состояние и развитие производственных мощностей предприятий и хозяйств региона и их финансовое положение зависят от наличия и использования эффективности инвестиций;

Теоретические результаты, полученные по результатам диссертационного исследования, могут служить как методической, так и практической основой для совершенствования механизма совершенствование финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического роста.

Рекомендации по применению состоят из разработки теоретических предложений и практических рекомендаций по совершенствованию финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического роста.

Сфера применения. Результаты исследования могут быть использованы в ходе исследований по теоретическим и практическим аспектам для совершенствование финансового механизма инвестиционного обеспечения экономического роста республики и ее административно-территориальных регионов.

ANNOTATION

on the abstract of the dissertation of Ramatov Umed Radzhabovich on the topic “Improving the financial mechanism of investment support for economic growth (on the example of the Khatlon region)” for the degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.07 – Finance, money circulation and credit.

Keywords: investments, financial mechanism, principles, characteristics, factors, methods, indicators, foreign experience, economic growth, government regulation, investment projects, innovations, directions and ways to improve the financial mechanism, investment support for economic growth.

The purpose of the study is to strengthen the theoretical and methodological basis of investments, the implementation and definition of all theoretical, methodological recommendations and practical proposals for improving the financial and economic mechanism for using investments for the stable development of the economy of the republic and its administrative-territorial regions.

Research methods. To achieve the goals and objectives, and develop scientifically based proposals, the dissertation uses conceptual, logical, monographic, computational and constructive, economic and statistical methods.

The scientific novelty of the research lies in the substantiation of the following results: the concepts, essence and features of the category of investment, investment activity and their constituent elements are defined and supplemented, their importance in creating and improving the mechanism for providing investments to improve the state of the country's economy and its administrative-territorial regions; the features, rules, and objective and subjective factors affecting the financial mechanism for ensuring investments in the development of the economy of the republic and its administrative-territorial regions are identified, taking into account which allows making informed management decisions on the development and implementation of investment programs and projects in the regions; based on the analysis of the current state, the final assessment and the consequences of the introduction of methods and levers for managing flows, activities and the mechanism for ensuring investments in the development of the economy of the republic and its administrative-territorial regions, including the analyzed region, it was estimated and proved that the state and development of production capacities of enterprises and farms in the region and their financial situation depend on availability and use of investment efficiency;

The theoretical results obtained from the results of the dissertation research can serve as both a methodological and practical basis for improving the mechanism of improving the financial mechanism of investment support for economic growth.

The recommendations for use consist of the development of theoretical proposals and practical recommendations for improving the financial mechanism of investment support for economic growth.

Scope of application. The results of the study can be used in the course of research on theoretical and practical aspects to improve the financial mechanism of investment support for the economic growth of the republic and its administrative-territorial regions.